

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος εἰκοστός.

Συνδρομὴ ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι: πρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρ. 20 — Ἀτ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶναι ἑτήσιαι. — Γραφεῖον Ἀιτουῦ. Ἐπι τῆς λέσχ. Πανεπιστημίου 39.

21 Ἰουλίου 1885

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ ΕΝ Τῇ ΔΥΣΕΙ

ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ

Συνέχεια Ἰδε σελ. 467.

ΙΕ'

Εἰς τοὺς Στρατιώτας τούτους ἐστηρίζετο ἡ δύναμις τῆς Δημοκρατίας ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς βεβαίαι αὐτῇ ἡ Γερουσία ἐν πολλοῖς δόγμασιν· οἱ πονηροὶ Τοῦρκοι γινώσκοντες κάλλιον τῶν Ἑνετῶν τὸ μυστήριον τῆς δυνάμεώς των, ὑπὸ διαφόρους πανούργους προφάσεις προσεπάθησαν νὰ γυμνώσωσι τοὺς Ἑνετοὺς τῶν Στρατιωτῶν· ἰδόντες δὲ ἀποτυχοῦσας τὰς πρὸς τοὺς τελευταίους τούτους πομπώδεις ὑποσχέσεις των, ἔστρεψαν τὰς δολοπλοκίας των εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἑνετοὺς. Τῷ 1479 ὁ φλαμπουριάρχης τοῦ Μοραίως ἐν προκαταρκτικῇ συνεντεύξει πρὸς τὸν ἀρμοστήν τοῦ Ναυπλίου περὶ τῆς ἐπικειμένης ὁροθεσίας, τῷ ὑπέδειξεν ὅτι μόνη ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Στρατιωτῶν ἦτο τὸ ἀσφαλέστερον ἐγγύγγιον διαρκούς καὶ εὐκρινούς φιλίας καὶ εἰρήνης πρὸς τὸν σουλτάνον. Ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν εὐπίστον Μίνιον διαβιβάζοντα πρὸς τὴν Γερουσίαν τὰς τουρκικὰς προτάσεις: «Ὁ Τοῦρκος πασᾶς μοι εἶπεν: αὐτοὶ οἱ Ἄλβανοὶ σας εἶνε ἄνθρωποι κακῆς διαγωγῆς, διατὶ δὲν τοὺς διώκετε; Ἐγὼ τῷ ἀπεκρίθην· ἀληθεύει ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν Ἄλβανῶν ὡς καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων εὐρίσκονται κακοὶ, ἀλλ' οἱ ἡμέτεροί εἶνε καλοὶ καὶ εὐάγωγοι ἄνθρωποι. Ὁ πασᾶς μοι εἶπεν· ἐὰν διώξετε τοὺς Ἄλβανούς ἐκ τῆς χώρας ταύτης, οὐδέποτε θὰ ἔχωμεν διαφορὰν τινα.» Αἱ προτάσεις τοῦ φλαμπουριάρχου ἦσαν ἡ ἡγῶ πολιτικῆς μάλλον ἐντέγγως διεξαγομένης ἐν αὐτῇ τῇ Πύλῃ πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ γερουσία καταπιοῦσα τὸ τουρκικὸν δέλεαρ ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1479) σπουδαίως συζητοῦσα τὸ ζήτημα τοῦ μεταοικισμοῦ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Στρατιωτῶν. Συμβούλια ἐπὶ συμβουλίων συνελθόντα ὁριστικῶς ἀπεφάσισαν νὰ

φέρωσιν εἰς Ἑνετίαν τοὺς γενναιοτέρους, καὶ ἐπὶ μισθῷ μεταχειρισθῶσιν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ πολέμους. Οἱ Στρατιῶται ἐγκαίρως παρεμβάντες ὑπέδειξαν τὸν κίνδυνον τῆς ἐκ Πελοποννήσου ἀπουσίας των· ἡ γερουσία ἐπέμεινε, ἀλλὰ καὶ οἱ Στρατιῶται ὑπὸ διαφόρους προτάσεις ἐξοικονομοῦν τὸν καιρὸν, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πείσωσι τοὺς Ἑνετοὺς περὶ τοῦ ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως των κινδύνου τῆς χώρας. Τῇ 5 Σεπτεμβρίου 1479 ἡ Γερουσία διατάσσει τὸν ναύαρχον Ἰνα, ἀφοῦ ἐπιθεωρήσῃ τοὺς ἐν τοῖς φρουρίοις Στρατιώτας, ἐκλέξῃ ἐκ τούτων χιλίους καὶ μεταφέρῃ εἰς Ἑνετίαν. Τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1479 παρουσιασθέντες εἰς τὴν Γερουσίαν οἱ ἐπίτροποι τῶν Στρατιωτῶν εἶπον ὅτι θεωροῦσιν ἀσύμφορον τῇ πολιτείᾳ τὸν μετατοπισμὸν τούτων, καὶ ὅτι θὰ ὑπηρετήσωσι καλλίτερον φρουροῦντες τὴν πατρίδα των (providere rebus suis). Ἄλλως τε, προσέθηκον, οἱ στρατιῶται ἐρχόμενοι εἰς Ἰταλίαν ὤφειλον νὰ λάβωσιν οὐχὶ χρήματα, ἀλλὰ καλλιεργησίμους γαίας, ὅπως ζήσωσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Ἡ γερουσία ἀπορρίψασα τὸν τελευταῖον ἄρον, τοῖς λέγει ὅτι μόνον διὰ μετρητῶν ἐνοσεὶ νὰ πληρώσῃ τὰς ὑπηρεσίας των, καὶ ἐπιμένουσα εἰς τὴν πρώτην ἀπόφασιν, ἐπιτάσσει τῷ ναύαρχῳ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐπιθεωρήσιν καὶ στρατολογίαν. Τῇ 5 Ὀκτωβρίου διὰ νέου δόγματος προσκαλεῖται ὁ ναύαρχος νὰ ἐπιθεωρήσῃ τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Ναυπάκτῳ Στρατιώτας, καὶ ἐγκαταλείπων τοὺς διὰ τὰ φρούρια ἀρκοῦντας, νὰ μεταφέρῃ τοὺς ὑπολοίπους εἰς Ἑνετίαν· ἐν τῷ διατάγματι τούτῳ ὀνομάζονται καὶ ἀρχηγοὶ τῶν στρατιωτῶν, ὁ μὲν Μιχάλης Ράλης ἐπὶ 200, ὁ Κορκόντυλος Κλαδᾶς ἐπὶ 150, ὁ Θεόδωρος Παλαιολόγος καὶ ὁ υἱὸς του ἐπὶ 100. Νέον διάταγμα τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1479 διατάσσει ἵνα προπληρωθῶσιν εἰς μὲν τὸν Ράλην 200 δουκάτα, εἰς τὸν Κλαδᾶν 100, εἰς τοὺς Παλαιολόγους ἀνὰ 40, εἰς τὸν Βερτῖνον Βοϊθόδαν 25, καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Γεώργιον καὶ Νικόλαον Παγαμένους ἀνὰ 40. Ὁ ναύαρχος ἐπετάχθη νὰ ἐκτελέσῃ τὴν στρατολογίαν, διότι ὁ πρὸς τοὺς Φεραρσίους πόλεμος ἀπῆται τὴν ταχείαν ἄφιξιν τῶν Στρατιωτῶν.

Ἄλλὰ τὰς διατάξεις ταύτας ἠκύρωσεν ἡ ἐ-

πανάστασις ἐνὸς Στρατιώτου, ὅστις ἀπέδειξεν εἰς τὴν Δημοκρατίαν ὅτι οἱ Στρατιῶται εἶνε οἱ ἀληθεῖς κύριοι τῆς Πελοποννήσου, ὅτι μόνους ἔχθρους ἔχουσι τοὺς Τούρκους, ὅτι ὑπὲρ μόνης τῆς πατρίδος ἦσαν πρόθυμοι νὰ χύσωσι τὸ αἷμά των, καὶ ὅτι ἡ Ἐνετία δὲν ἦτο ἀπόλυτος τοῦ τόπου δεσπότης. ἀλλὰ συνάρχων τῶν αὐτῆ ἐμπιστευθέντων τόπων.

Τῆ 4 Σεπτεμβρίου 1480 καταπλεύσας εἰς Κορώνην ὁ προνοητής τοῦ στόλου, Ἰερώνυμος Μοροζίνης, ἐπέθεώρησε τοὺς ἐνταῦθα Στρατιώτας, καὶ ἐκτελῶν τὸ δόγμα τῆς γερουσίας ὠνόμασε τρεῖς ἀρχηγούς, καὶ ἐνδύσας τούτους διὰ χρυσοῦς στολῆς τοῖς ἀπένειμε τὸ παράσημον τοῦ ἀγίου Μάρκου. Μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων ἀρχηγῶν ἦτο καὶ ὁ Κορκόντυλος Κλαδάς, ὅστις πρὸς οὐδὲν θεωρήσας τὰς ἐπιδαφιευθείσας αὐτῷ τιμὰς καὶ χρήματα, συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἐκθέσῃ αὐτὴν τὴν Δημοκρατίαν πρὸς τὸν Μωάμεθ Β', ἀφ' οὗ μάλιστα πρὸ μικροῦ οἱ Ἐνετοὶ διὰ μεγάλων θυσιαῶν εἶχον ἐξαγοράσει τὴν εἰρήνην, θυσιάσαντες καὶ αὐτὴν τὴν πατρίδα τοῦ Στρατιώτου. Κατέχων ὁ Κλαδάς τὸν ζυγὸν τῆς Μάνης, ὡς πατραγονικὸν κληρὸν, εἶχε παραχωρήσει τούτον τῇ Δημοκρατίᾳ ἐπὶ τῷ ὄρει ἵνα καταλλήλως ὑπερασπισθῆ. Ἐν ἔτει 1477 οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὰ Μπαρδούνια, ὁ δὲ Κλαδάς διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων ἀνακτῆσας παρεχώρησεν ἐκ νέου εἰς τοὺς Ἐνετούς, οἵτινες νῦν, χωρὶς καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσωσι, παρέδωκαν εἰς τὸν σουλτάνον ὀλόκληρον τὸν ζυγὸν, ἐφ' οὗ ὁ Μωάμεθ ἔσπευσε νὰ ἰδρύσῃ τιμαράτους Τούρκους καὶ συμπασηδες. Τῆ 9 Ὀκτωβρίου 1480 ὁ Κορκόντυλος μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἐξῆλθον κρύφα τῆς Κορώνης καὶ ἐνωθέντες πρὸς πολλοὺς κλέφτας (*ladri bandisati*) καταλαμβάνουσι τοὺς πύργους καὶ τὰ χωρία Τριακεφάλι, Βοϊτύλον, Μαντίνειαν, Καστάνιαν, Πραστέν, Λεφτίνην καὶ ἄλλα, καὶ φονεύουσι τοὺς Τούρκους τιμαράτους καὶ συμπασηδες. Ἀλλαχοῦ διηγηθεὶς τὰ κατὰ τὴν ἀξιωματικὸν ταύτην ἀνταρσίαν, ἣν συμπληροῦσι τὰ ἐν τῷ ΣΤ' τόμῳ τῶν Μνημείων δημοσιευθέντα ἔγγραφα, δὲν θὰ ἐπαναλάβω τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἡρωϊκῶν ἀγῶνων τῆς δρακὸς ταύτης πρὸς τὰς ἀπειραρίθμους Τουρκικὰς στρατιάς, θ' ἀναφέρω ὅμως ἐν ἐπιπέδιον τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου νῦν πρῶτον καλῶς γνωσκόμενον ἐκ τῶν ἐκθέσεων τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ἀρμοστοῦ.

Ἄμα ὁ Κλαδάς ἀνεπέτασεν ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ τοῦ τὴν σημάδιαν τῆς ἀνταρσίας, ἄλλοι Στρατιῶται, ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς Θεόδωρον Μπούαν καὶ Δούμαν Μποζικίην ἐκ Ναυπλίου δραπετεύσαντες, ὤρμησαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ συλλαβόντες 30 γιαντισάρους καὶ φονεύσαντες τρεῖς διηυθύνθησαν πρὸς τὸν ζυγὸν τῆς Μάνης. Μετὰ διατεῖς ἀγῶνας ὁ Κλαδάς, πολεμούμενος ὑπὸ τε τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἐνετῶν, ἐγκατέλιπε τὸν ζυγὸν τοῦ καὶ μετέβη

εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως, ὁ δὲ Μπούας παραδοθεὶς εἰς τὰς ἐνετικὰς ἀρχὰς καθείρθη ἐν Μομεμβασίᾳ. Τὸ σῶμα ὅμως τῶν ἐκ Ναυπλίου ἀποδράντων Στρατιωτῶν, πολλάκις ζητήσαν παρὰ τοῦ Μινίου ἀμνηστειάν, καὶ μὴ τυχόν ταύτης, κατέφυγεν εἰς τὰς κατοῦνας τῶν Καμπιτῶν καὶ ἐκεῖθεν ἐνώχλει τοὺς Τούρκους καὶ ἐπεριφρόνει τοὺς ἐν Ναυπλίῳ Ἐνετούς διὰ κωμικῶν ἐπιδείξεων. Ὁ ἀρμοστής ἠρεθισμένος κατὰ τούτων πολλάκις διέταξε τοὺς Στρατιώτας νὰ συλλαβῶσι τοὺς οὕτω περιφρονούντας τὴν Δημοκρατίαν, ἀλλ' οὗτοι ἐξερχόμενοι δῆθεν εἰς καταδίωξιν τοῖς ἔνευον διὰ τῆς σπάθης νὰ λάβωσιν ἄλλην διεύθυνσιν. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1481 ὁ Σινάνμπης, εἰς τῶν πρώτων συμπασηδῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐμίνης ἦτοί τοποτηρητῆς τοῦ ἀπουσιαζόντος φλαμπουιάρου, ἐπὶ κεφαλῆς 150 ἰππέων προσέβαλε τοὺς ἐν ταῖς κατοῦναις ἀντάρτας, οἵτινες βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν ἠμοφύλων ἐφόνευσαν 95 Τούρκους, καὶ συνέλαβον τὸν Σινάν μετὰ δώδεκα ἐτέρων, τοὺς ὁποίους κατεκρεοῦρησαν (*tagliati a pezzi*).

Συγχρόνως τούτοις ἕτεροι Λάκιωνες Στρατιῶται, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι τουρκικαὶ φούσται ἐβλάψαν τὰς ἐν τῷ φρουρίῳ Ραμπάνῳ ἰδιοκτησίας των, ἐξῆλθον εἰς κούρσον, καὶ ἐνωθέντες μετ' ἄλλων φυγάδων Ναυπλιέων Στρατιωτῶν συνεκρότησαν σῶμα ἐκ τριακοσίων καὶ ἤρχισαν νὰ προσβάλλωσι πανταχόθεν τοὺς Τούρκους· ὁ βοϊδόδας τοῦ Μοραΐως ἐπὶ κεφαλῆς 500 θελήσας ν' ἀντιπαραταχθῆ εἰς τούτους, κατεκόπη μεθ' ἀπάντων τῶν ὀπαδῶν του. Ἐν σῶμα τῶν ἀνταρτῶν προχωρήσαν μέχρι Κορίνθου ἐφόνευσεν τὸν βοϊδόδαν τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ἀπήγαγε λείαν ἀξίως 60 χιλιάδων δουκῶν (11 Δεκεμβρίου 1481). Κύριοι σχεδὸν τῆς Πελοποννήσου οἱ Στρατιῶται οὗτοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἐνετῶν, ὑποσχόμενοι τὴν ἐντελῆ ἀποδίωξιν τῶν Τούρκων. Ἄλλ' αἱ ἐνετικαὶ ἀρχαὶ οὐ μόνον ἐκώφευσαν εἰς τὰς προτάσεις ταύτας, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὑπερβολικοῦ πρὸς τὴν εἰρήνην ζήλου κατήγγειλαν διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει βεζίλου τὰ ἀπονενομημένα κινήματα ἀνθρώπων, οὗς ὡς κοινούς κακούργους ἀπεκήρυξαν. Ἡ πρὸς τοὺς ἀντάρτας ἀνοχὴ τῶν Τούρκων κατέπληξε τὰς ἐνετικὰς ἀρχὰς, δὲν ἠνοιξεν ὅμως καὶ τοὺς ὀφθαλμούς των εἰς κατανόησιν τῆς ἐτοιμαζομένης παγίδος.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1482 ἐπανήλθεν εἰς Πελοπόννησον ὁ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπουσιαζὼν φλαμπουιάρης· ἐνῶ δὲ οἱ Ἐνετοὶ ἀνέμενον ν' ἀκούσωσι τὴν φοβερὰν ἐκδικήσιν τοσοῦτων φόνων καὶ λεηλασιῶν, μετ' ἐκπλήξεως ἔμαθον ὅτι ὁ τούρκος πασᾶς συνενοεῖτο περὶ συμφιλίωσως πρὸς αὐτὸν τὸν αὐτουργὸν τοῦ ἐν ταῖς κατοῦναις φόνου τοῦ τοποτηρητοῦ του, τὸν Μιζάν Μποζικίην. Ἐπὶ τέλος ὁ φλαμπουιάρης οὐ μόνον ἐξ ὅλης ψυχῆς

ἡμνήστευσε τοὺς ἀντάρτας, ἀλλὰ καὶ ἠυχαρίστει αὐτούς ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ Σινάνμπης, ὡς γράφει ὁ ἀγνοῶν τὰς τουρκικὰς δολοπλοκίας Μίνιος ἐν τῇ πρὸς τὴν γερουσίαν ἐμβάσει του (15 Φεβρουαρίου 1482) «Ὅσον ἀφορᾷ τὸν θάνατον τοῦ Σινάνμπης ὁ φλαμπουιάρης ἐξέφρασεν ἄκραν εὐχαρίστησιν, λέγων ὅτι ὁ φονευθεὶς ἦτο ἀνθρώπος κακῆς πίστεως, κακὸς δὲ χριστιανὸς γενόμενος καὶ χειρότερος Τούρκος, τοιοῦτον θάνατον ἤξιζε.»

Τῆ 19 Μαΐου 1482 ὁ ἀρμοστής τοῦ Ναυπλίου Μίνιος ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ ναυάρχου μετ' ἐγλείτου δόγματος τῆς Γερουσίας προσκαλοῦντος τούτον εἰς στρατολόγησιν 200 μέχρι 220 Στρατιωτῶν. Μετὰ τὸ γεῦμα συγκαλέσας ἐν τῷ παλατίῳ τοὺς προνοιαζόμενους ἐξώρισεν αὐτούς δι' ὄλων τῶν δυνάτων μέσων «cum omni dolce parole et offerte» ὅπως συντελέσωσιν εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ δουκικοῦ δόγματος. Οἱ συνελθόντες τῷ ἀπεκρίθησαν, ὅτι εὐρισκόμενοι ἐν μεγάλῃ πενίᾳ ἐνεκα τῆς καταστροφῆς τῶν σπαρτῶν των συναινοῦσι νὰ ζενιτευθῶσιν, ἐκ καρδίας ὅμως προτιμῶσι τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πρὸς τοὺς Τούρκους πολέμου, διότι ὅταν εἰς τὸ παρελθὸν ἐπολέμου τούτους αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἀληθεῖς συμπασηδες τῆς Πελοποννήσου, νεμόμενοι ὅλα τὰ χωρία· ἐπειδὴ ὅμως ἡ αὐθεντεία ἐπιμένει νὰ τοὺς ζενιτεύσῃ (*se levare de questo luoco*), τῇ ὑπομνήσκουσιν ὅτι οὔτε καὶ οἱ παλαιοὶ μισθοὶ τοῖς ἐπληρώθησαν. Ἀμέσως ὁ προνοητής προσήνεγκε πέντε μὲν δουκάτα εἰς μηνιαῖον μισθὸν τοῦ ἀπλοῦ Στρατιώτου, 8 εἰς τὸν προνοιαζόμενον, καὶ δέκα εἰς τοὺς ἀρχηγούς. Τὸ παραλαμμένον διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς ὄρας, πάντοτε μὲ γλυκὰ λόγια ἐκ μέρους τοῦ Μινίου. Τῆ ἐπαύριον, 20 Μαΐου, τοὺς συνεκάλεσεν ἐν τῇ καγγελλαρίᾳ· ἐν τῷ νέῳ ὅμως παραλαμμένῳ ἐπῆλθε θορυβώδης τις σκηνή, ἣν ὁ ἀρμοστής ἀποσιωπᾷ, σημειῶν μόνον ὅτι ἂν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει τοὺς λόγους τῶν ἀγροίκων τούτων (*zente barbara e senza alcuna umanita*), ὄφειλεν ἀμέσως νὰ ἀνοίξῃ δικαστήριον ἐν τούτοις *usando tutte le dolcezze a me possibili*, διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων, πλειοτέρων γλυκῶν λόγων, καὶ ὀλίγων μασσημένων ἀπειλῶν, κατέρωθεν ἐπὶ τέλος νὰ λάβῃ τὴν συναίνεσιν δέκα ἀρχηγῶν μετὰ διακοσίων ἰππέων· ἀλλ' ὕστερον ὁ πρωτεύων Πέτρος Μποζικίης, ὡσεὶ μετανοήσας τῷ διεκονίωσεν ὅτι δὲν ἐνόεζε νὰ ὑπάγῃ· νέαι ἄλλιν *dolce parole* πρὸς κατάπειαν τοῦ πείσμονος Στρατιώτου. Τέλος πάντων τὴν ἐπιούσαν, 21 Μαΐου, προσελκλήθησαν οἱ καταγεγραμμένοι νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ παλάτιον, καὶ λάβωσι τοὺς μισθοὺς των· ἐπαρουσιάσθησαν 170 Στρατιῶται καὶ 33 προνοιαζόμενοι· καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ σκηνή.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1483 ὁ νέος φλαμπουιάρης τῆς Πελοποννήσου Σουλεϊμάνμπης ἐμπιστευτι-

κῶς καὶ διὰ ζώτης φωνῆς διεκονίωσεν εἰς τὸν ἀρμοστήν τοῦ Ναυπλίου ὅτι ὁ σουλτάνος τῷ ἐνεπιστεύθη τὸ φλαμπουρον τοῦ Μοραΐως ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν τάξιν καὶ καλὴν διοίκησιν ἦτο ἀποδίωξίς των κακῶν Ἀλβανῶν ἐκ τῆς Πελοποννήσου, τούτο ὅμως μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ μόνος του ἐπεκαλείτο καὶ τὴν σύμπραξιν τῶν ἐνετικῶν ἀρχῶν· «ἀνάγκη, ἔλεγε, νὰ προσφερθῶμεν πρὸς τούτους ἐν πάσῃ σκληρότατι, ὅπως οὕτως ἐξαγάγωμεν ὅλας τὰς κακὰς ἀκάνθιας, καὶ οἱ ἡμέτεροι ὑπῆκοοι ζήσωσιν ἐν εἰρήνῃ». Πρὸς τούτους ὁ πονηρὸς Τούρκος ἐπρόσθετε «ἤκουσα ὅτι ἡ αὐθεντεία ἀπεφάσισε νὰ παραλάβῃ τοὺς ἐδῶ Στρατιώτας, καὶ πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν ὅπως αὐτοὶ οἱ λησταὶ Ἀλβανοὶ ἐπιβιβάσθωσιν εἰς πλοῖα καὶ διαχθῶσιν ἀπὸ τὴν χώραν ταύτην καὶ τῇ ἀληθείᾳ δύνασθε νὰ τοὺς μεταβιβάσῃτε εἰς Κύπρον, ἢ εἰς Κρήτην, ἢ εἰς Φριούλι, ἢ εἰς ἄλλην τινὰ νῆσον, διὰ νὰ μὴ ἀναφανῶσι ποτε εἰς αὐτὴν τὴν γῆν, καὶ οὕτω ἀφαιρουμένων τῶν κακῶν τούτων ἀκανθῶν, ὁ τόπος ζήσῃ ἡσυχῶς καὶ εἰρηνικῶς.»

Ὁ Μίνιος ὑποπτευθεὶς τὸ μυστηριώδες τοῦτο διὰ ζώσης διάγγελμα ἐσκέπτετο πῶς ν' ἀπαντήσῃ ἐπίσης διὰ στόματος, ἀκριβῶς ὅμως τότε ἔληξεν ὁ χρόνος τῆς ἀρμοστίας του, ἡ δὲ ἐκθεσις δι' ἧς ἀναγγέλλει τῇ γερουσίᾳ τὴν νέαν ἀπαίτησιν τοῦ πονηροῦ πασᾶ πρὸς ἀποδίωξιν καὶ τῶν ὑπολειπομένων *male spine* εἶνε τὸ τελευταῖον ἔγγραφόν του. Ἐν τούτοις διέκρινε σημειᾶ τινὰ τῆς ἐξυφανθείσης Τουρκικῆς σκευωρίας, διότι πρῶτη πράξις τοῦ νέου φλαμπουιάρου ἦτο ἡ παρὰ τὰς συνθήκας κατεδάφισις τῶν φρουρίων Ἀρκαδίας, Καλαμάτας, Ραμπάνου καὶ Ἄργους, ὡς μὲν ἔλεγε ὁ πασᾶς πρὸς αὐτὸ τὸ συμφέρον τῆς καλῆς γειτονίας τῶν Ἐνετῶν, ὡς ὅμως εἶπον οἱ Στρατιῶται τῷ ἀρμοστῇ πρὸς ματαίωσιν πάσης ἐλπίδος ἀνακτῆσεως τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Τούρκοι ἔχουσι παροιμίαν λέγουσαν «ὁ φρόνιμος συλλαμβάνει τὸν λαγὸν μὲ τὴν ἀμάξαν»· τοὺς καρπούς τῆς ἀπὸ τοῦ 1479 ἐγκαινισθείσης πονηρᾶς πολιτικῆς των ἐδρεψαν μετὰ εἴκοσιν ἔτη, ὅταν δι' ἐνὸς κτυπήματος ἐκυρίευσαν Ναύπακτον, Κορώνην, Μεθώνην, Αἴγιαν καὶ Πύλον, καὶ περιώρισαν τοὺς Ἐνετούς εἰς μόνους τοὺς βράχους τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Μομεμβασίας. Τῷ 1533 Στρατιώτης ἐν ὑπηρεσίᾳ τοῦ σουλτάνου προέτρεψε τοὺς χριστιανούς ἡγεμόνας νὰ ἐπαναφέρωσι τοὺς ἐν Εὐρώπῃ περιπλανωμένους Στρατιώτας εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἀπανταχόθεν ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Ἀνδρέας Δόριος κυριεύσας τὴν Κορώνην καὶ τὰς Πάτρας ἠναγκάσθη νὰ τὰς ἀφήσῃ δι' ἔλλειψιν ὑπερασπιστῶν· τῷ αὐτῷ δ' ἔτει ἐν μεγάλῳ πολεμικῷ συμβουλίῳ τῆς Ἐνετίας, ὁ Μερκούριος Μπούας ἐπρότεινεν ὅπως ἀνακτιθῆ ἡ Πελοπόννησος· ἀλλ' ὁ δούξ τοῦ Οὐρβί-

νου, ἀρχιστράτηγος τῆς Δημοκρατίας, παρετήρησεν ὅτι δι' ἐκάστην ἐπιχείρησιν ἀπαιτοῦνται ἀρχηγοὶ καὶ ἄνδρες, ἡ δὲ Πελοπόννησος ἐστερεῖτο ἀμφοτέρων· ἀληθὲς μυρολόγι τῆς Πελοποννήσου εἶνε τὸ ὑπὸ τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἀλβανῶν Στρατιωτῶν περιπαθῶς ἀδόμιμον ἔτι ἄσμα:

ὦ! ἐμπούκουρα Μορέε,
τὰ κούρε τὲ λάσσε,
μὴ νήγκε τὲ πέε!

(ὦ ὦραϊέ μου Μορηᾶ—ἀπὸ τὸν καιρὸν ποῦ σ' ἄφησα—δὲν σὲ 'ζαναεῖδα πλειά!)¹⁾

ΙΣΤ'

Εἶνε γεγονός ἀξιοσημείωτον ὅτι, ἐνῶ τοσαύτας δυσκολίας παρεμβάλλουσιν οἱ Στρατιῶται διὰ τὴν εἰς Εὐρώπην μετάβασιν των, ἐξ ἐναντίας μετὰ πολλῆς προθυμίας ἐκστρατεύουσιν ὅπου πρόκειται αὐτοῖς ἀντιμέτωπος ὁ προαιώνιος ἔχθρος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ὁ Ἀσιανός. Ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ὀλόκληροι Στρατιωτικαὶ ἀποικίαι μεταβαίνουν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ σιδήρου ἐρημωθεῖσαν Δαλματίαν καὶ διοργανίζουσι στρατιωτικῶς τὴν χώραν. Ἐνῶ οἱ περὶ τὸν Κλαδᾶν ἐπανίστανται ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς εἰς Φερράραν μεταφορᾶς των, πενήκοντα Στρατιῶται Κορώναιοι ὑπὸ τὸν Γεώργιον Ράλην μεταβαίνουν εἰς Τραγούριον καὶ ἰσχυροί εἰς Σιθενίκον· ἕτεροι δὲ 200 ὑπὸ τοῦ Γεώργιον Βουζύκη, Γκίνην Βλέσαν, Μαρῆν Κλημέντην, καὶ Τσόγγαν Καράτολαν ἀναχωροῦσιν εἰς τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπειλούμενον Φριούλι. Περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΕ' αἱ ἐν Δαλματίᾳ Στρατιωτικαὶ ἀποικίαι εἶνε τόσον πολυάριθμοι, ὥστε δὲν ἀπαντᾷ φρούριον ἢ κλεισούρα, μὴ φρουρούμενη ὑπὸ Στρατιωτῶν· μία τῶν Ἰλλυρικῶν νήσων φέρει ἔτι τὸ ὄνομα *isola dei Stratiotti*, διὰ τὴν ἄνω αἰτίαν, ὡς λέγει ὁ Φαρλάτης. Αὐτὴ ἡ Ἰλλυρικὴ γλῶσσα διατηρεῖ ἔτι ἴχνη τῆς Στρατιωτικῆς ἐπιπρείας, ὡς τὰς λέξεις *strasa* = φρουρά, *strasar* = φρουρός, *stragiti* = φρουρῶ· τὰ πλεῖστα τῶν Ἰλλυρικῶν ἄσμάτων εἶνε ἡχώ τοῦ Στρατιωτικοῦ καὶ ἀκριτικοῦ κύκλου· ἑτέρα ἰλλυρικὴ λέξις μὴ διατηρουμένη πλέον ἐν τῇ ζώσῃ γλώσσῃ, εἶνε ὁ *Martoloso*, παραφθορὰ τοῦ ἡμετέρου Ἀρματοῦ. Οἱ Μαρτολόζοι οὗτοι ἦσαν πεζοὶ Μορλάκοι²⁾ καὶ Δαλματοὶ, διοργανισθέντες ὑπὸ τῶν

¹⁾ Τὸ ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Στρατιωτῶν ἐπελθὼν κενὸν ὀμολογοῦσι καὶ οἱ πολεμικώτεροι τῶν Ἡπειρωτῶν. Τὸ 1581 οἱ Χειμαριῶται ὑπόσχονται τὴν εἰς τὸν Πάπαν ὑποταγήν, ἂν οὗτος πείσῃ τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῖς στείλῃ 3,000 ἐκ των ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ Στρατιωτῶν, ὅπως τεθῶσιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀκεφάλων Πελοποννησίων καὶ Μακεδόνων καὶ πολεμήσωσι τοὺς Τούρκους.

²⁾ Ἐν ἑγγράφῳ τοῦ 1485 μνημονεύονται οἱ Μορλάκοι μετὰ τῶν Τούρκων ἐρχοῦντες τὴν Δαλματίαν· κατὰ τούτων πέμπονται 200 Σπαρτιάται στρατιῶται ὑπὸ τὸν Δημήτριον Μπόχαλην.

ἡμετέρων Στρατιωτικῶν κατὰ τὸ ἀπελατικὸν ἢ κλεφτικὸν σύστημα. Εἶπομεν ὅτι ἐν τῇ τακτικῇ τοῦ Μαυρικίου μνημονεύονται οἱ *armati, armatura*, ὡς ὑπασπισταὶ τῶν *optimati*, ἦτοι ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν· κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα εἶχον διοργανωθῆ καὶ οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ ἢ βλάχοι, ὡς δηλοῖ τὸ μέχρι τούδε παραμένον αὐτοῖς ὄνομα *σκουτέραι*, ἦτοι ὑπασπισταί· ἀλλὰ περὶ τούτων προσεχῶς. Οἱ Ἰλλυριοὶ Μαρτολόζοι μνημονεύονται τὸ πρῶτον ἐν ἑγγράφῳ τοῦ ἐνετοῦ προνοητοῦ τῆς Ζάρας (23 Δεκεμβρίου 1504) ἐν ᾗ ἐκτίθεται ὅτι ὁ Νικόλαος Παλαιολόγος *capo di Stradioti*, μετατεθεὶς ἐκ τοῦ φρουρίου Νοβιγράδ εἰς Βράναν, ἀρνείται νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγήν συνεννοούμενος πρὸς τοὺς Μαρτολόζους, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι οἱ Ἰλλυριοὶ κλέφται μόνον τοὺς καπιτάνους ἀνεγνώριζον, καὶ οὐχὶ τὰς ἀρχάς. Εἰς τὰ ἑγγράφα τῆς Γερουσίας ρητῶς λέγεται ὅτι εἰς τοὺς *valenti e buoni Stradioti di Levante* ὀφείλουσιν οἱ Δαλματοὶ (*poveri nostri di Dalmatia*) τὴν ἀπὸ τῶν τουρκικῶν ἐπιδρομῶν ἀπαλλαγὴν των· οἱ φρουροὶ οὗτοι ἀποκαλοῦνται *il principal fondamento* τῆς χώρας, ὁ δὲ ὑπ' αὐτῶν ἐμπνευσθεὶς εἰς τοὺς Τούρκους τρόμος εὐφήμεως ἀνακηρύττεται εἰς δουρικὰ δόγματα ἀυξήσεως μισθοῦ καὶ προνομίων τῶν ἀριστέων. Ἐνῶ ὁ Κορκόντυλος ἐπαναστατεῖ διὰ νὰ μὴ μεταβῇ εἰς Φερράραν, οἱ ἀπόγονοί του διαρκῶς φρουροῦσιν ἐν Δαλματίᾳ. Ἐν τῷ ἐν Κεφαλληνίᾳ οἰκογενειακῷ ἐκκλησιδίῳ τῶν Κλαδαίων διατηροῦνται ἔτι τὰ αἰμοσταγῆ Δαλματικά λάφυρα τοῦ βριαρόχειρος Θεοδώρου τοῦ Κλαδᾶ, ὅστις δι' ἐνός δορατισμοῦ ἐξεσφενδόνιζεν ἀπὸ τῶν ἵππων τοὺς Τούρκους ἱππάρχους. Ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Στρατιωτῶν μορφοῦνται πλὴν τῶν Μαρτολόζων καὶ τακτικὰ τάγματα Δαλματῶν καὶ Κροατῶν, οἵτινες μετ' ὀλίγον διεκδικοῦσι τὴν τέχνην πρὸς τοὺς διδασκάλους. Τὸ 1509 ἡ Ἐνετία, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν κατ' αὐτῆς πολεμούντων ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ αυτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ Ἑλλήνων Στρατιωτῶν, ἐστρατολόγησε σῶμα Κροατῶν καὶ Βοσνίων ἱππέων, οἵτινες ἐνεκαίνισαν τὸ πολεμικὸν των στάδιον διὰ στήσεως ἐνέδρας ἐξω τῆς Παδοῦης· ἀλλ' οἱ Στρατιῶται ὀρμησαντες ὑπὸ τὸν Μερκούριον Μπούκν συνέλαβον ἀπαντας ἐν αὐτῇ τῇ χωρίᾳ καὶ λυσσώδως τοὺς ἐκρεοῦρησαν³⁾. Τῆς ἀντιζηλίας ταύτης ἡ ἡχώ διεσώθη καὶ ἐν Στρατιωτικῷ ποιήματι δημοσιευθέντι τὸ 1558 ἐν Γερμανίᾳ. Οἱ ἐν Δαλματίᾳ Ἐνετοὶ προνοηταὶ γράφουσιν ὅτι «ἐνῶ οἱ Στρατιῶται ἐμπιστευονται τοὺς Ἰταλοὺς, ἀποστρέφονται τοὺς Κροάτας.» Ἐτερον ἑγγράφον λέγει ὅτι οἱ ὡς Στρατιῶται παρουσιαζόμενοι Ἰλλυριοὶ δὲν εἶνε Ἀλβανοὶ «*ma*

³⁾ Βλέπε Κατορθώματα Μπούα, σελ. 103—104, καὶ βίον Βαγιάρδου ὑπὸ τοῦ *Loyal Serviteur*, κεφ. 40, 46.

Albanoni e Marcovichi». Ὁ τὸ ἄνω ποίημα δημοσιεύσας Δωριεύς Ἰάκωβος Διασωρίνος, πρόην Ἰλαρχος τοῦ ἱππικοῦ Καρόλου τοῦ Ε', ἐκπλύνων δι' ὕβρεων τὸν ὕβριστὴν τῶν Ἑλλήνων Φεράκοβιτς, χαρακτηρίζει τοὺς ὁμοεθνεῖς τούτου ὡς ἔθνος «μεθυστικόν»· τὸ αὐτὸ ἐλάττωμα προσάπτει εἰς τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ ἐνετικὴ ἐκθεσις τοῦ 1599 λέγουσα· «οἱ Δαλματοὶ ἀπαιτοῦσιν οἶνον, ἄνευ τοῦ ὁποῦ ἀποβλακούνται καὶ ἀπρακτοῦσιν, ἐνῶ πίνοντες ἀναζωογονοῦνται καὶ ἐκπληροῦσι προθύμως πᾶσαν ὑπηρεσίαν⁴⁾. Καὶ τῶντι ἐν μόνῳ τῷ οἴνῳ συνίσταται ἡ διαφορὰ τοῦ Ἑλληναλβανοῦ ἀπὸ τοῦ Σλαύου πολεμιστοῦ. Ἐνῶ εἰς τὰ ἡμέτερα ἄσματα μόνος ὁ ἀσθενῶν καὶ ὁ τὸ Πάσχα ἐορτάζων πολεμιστὴς πίνει οἶνον, ὁ δὲ Τσόλιας ὡς πρῶτιστον παράγγελμα συνιστᾷ εἰς τὰ παλληκαριά του τὴν ἀποχὴν τοῦ οἴνου:

παιδιά μ' κρασί μὴ πίνετε, παιδιά μ' μὴ κοιμηθῆτε.
ὁ ὕπνος εἶνε θάνατος, καὶ τὸ κρασί 'νε πλάνος,

εἰς τὰ Ἰλλυρικὰ καὶ Σερβικὰ ἄσματα οἱ ἥρωες μόνον μεμεθυμένοι πολεμοῦσι καὶ νικῶσιν.

Εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι μόνον ἐχθρὸν ἔχουσιν οἱ Ἕλληνες Στρατιῶται τὸν Ἀσιανόν, ἀρκούσιν αὐτὰ τὰ τραγούδια, δι' ὧν ψάλλονται μόνον οἱ πρὸς Ἀραβὰς καὶ Τούρκους ἀγῶνες τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀπαντες οἱ ἄλλοι ἐπιδρομεῖς ἐλησημονήθησαν, καὶ μόνον ἐν ἐνὶ μεμονωμένῳ τῆς Κρήτης ἄσματι ἄδειται ὁ πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς πόλεμος τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας. Ὁ ὄρκος τοῦ Ἀρμουροπούλου εἶνε τὸ ζωηρότερον τεκμήριον τοῦ πρὸς τοὺς Ἀσιανούς ἀδιαλλάκτου μίσους τοῦ ἑλλήνος πολεμιστοῦ:

Ὅπου κι' ἂν βρῶ Σαρακηνὸν τὸ αἷμά του θὰ χύνω,
τὰ στενορρήμια τῆς Συρίας κεφάλια θὰ γεμίσω.

Εἰς τελικὴν ἀπόδειξιν τῆς κατὰ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Τούρκων προθύμου ἐκστρατεύσεως τῶν Ἑλλήνων Στρατιωτῶν θὰ διηγηθῶ ἐν μέγα ἱστορικὸν κούρσον.

(Ἐπεταί συνέχεια)

Κ. ΣΑΘΑΣ

Ο ΜΑΡΚΗΣΙΟΣ ΒΙΛΛΕΜΕΡ

(Μυθιστορία Γεωργίας Σάνδ.—Μετὰφρασις Α. Β.)

Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον.

II'

Καὶ τοι ὑπεσχέθη ὁ δοῦξ εἰς τὸν ἀδελφόν του νὰ μὴ εἰδοποιήσῃ κανέναν, δὲν ἐτόλμησεν ὁμοῦς ν' ἀναλάβῃ τὴν κινδυνώδη εὐθύνην τῆς ἀπολύτου σιγῆς. Ἐπίστευεν εἰς τοὺς ἰατροὺς, καὶ τοι λέγων ὅτι δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν ἰατρικὴν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Σαμπόν ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τινος

⁴⁾ Lamansky, σελ. 548—549.

νεοῦ, ὅστις τῷ εἶχε φανῆ μὴ στερούμενος γνώσεων καὶ νοσηροσύνης, ὅτε ἡμέραν τινα τὸν εἶχε συμβουλευθῆ περὶ ἐλαφροῦς ἀδιαθεσίας. Θὰ ἐξωμολογήετο εἰς αὐτόν, ὡς μυστικόν, τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τοῦ μαρκησίου καὶ θὰ τὸν παρεκάλει νὰ μεταβῇ τὴν ἐπαύριον εἰς τὸν πύργον, ἐπὶ προφάσει πωλήσεως μικροῦ τινος λειμῶνος, εἰσχωρόντος εἰς τὰς γαίους τοῦ Σεβάλ. Τοιοῦτοτρόπως θὰ κατάρθωνε, διελογίζετο, νὰ ἰδῇ ὁ ἰατρός τὸν ἀσθενῆ, ἔστω ἵνα παρατηρήσῃ ἀπλῶς τὸ ἦθος καὶ τὴν φυσιογνωμίαν του, καὶ ἐκφράσῃ ἀνεπίσημον γνώμην. Ἡ γνώμη αὕτη θ' ἀνεκοινοῦτο εἰς τὸν κ. Βιλλεμέρ, ὅστις θὰ συνήνει ἴσως νὰ τὴν ἀποδεχθῆ. Τέλος ὁ δοῦξ, ὅστις δὲν εἶχε συνειθίσει ν' ἀγρυπνῆ ἐν τῇ ἡμερίᾳ καὶ τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, εἶχεν ἀνάγκην ἐνεργείας καὶ δράσεως ὅπως ἀποσείσῃ τὴν ἀνησυχίαν του. Ὑπελόγησεν, ὅτι ἐντὸς ἡμισείας ὥρας ἐσθάνεν εἰς Σαμπόν, καὶ ὅτι τῷ ἤρκει μία ὥρα ἵνα ἐξυπνήσῃ τὸν ἰατρόν, ὁμιλήσῃ μετ' αὐτοῦ καὶ ἐπιστρέψῃ. Ἡδύνατο τοιοῦτοτρόπως, ὡς καὶ ὤφειλε, νὰ ἐπανέλθῃ, πρὶν ἢ ὁ ἀδελφός του, ὅστις ἐφάνετο ἡσυχος καὶ κοιμώμενος, ἠγείρετο ἀπὸ τοῦ πρώτου του ὕπνου. Ὁ δοῦξ κατέλειπεν αὐτὸν ἀθροῦδως, ἐξῆλθε διὰ τοῦ κήπου ἵνα μὴ ἀκουσθῆ παρ' οἰουδήποτε, καὶ κατέβη ταχέϊ τῷ βήματι πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ μέχρι μικρῆς γεφύρας, χρησιμευούσης εἰς τὸν μύλον, καὶ στενῆς τινος ἀτραποῦ ἀγούσης κατ' εὐθείαν εἰς τὴν πόλιν.

Ἄν ἔππευε διὰ τῆς λεωφόρου ἤθελε προξενήσῃ παραχρῆν, ὀλίγον δὲ μόνον θὰ ἐκέρδιαι χρόνον.

Ὁ μαρκησίου, μὴ κοιμώμενος βραθέως, ἤκουσεν αὐτὸν ἐξερχόμενον τοῦ δωματίου του. Ἄλλ' ἀγνοῶν τὰ σχέδιά του καὶ μὴ θέλων ἄλλως νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ν' ἀναπαυθῆ, ὑπεκρίθη ὅτι οὐδὲν ἐνόησεν.

Ἦτο τότε μεσονύκτιον καὶ τι πλέον. Ἡ κ. Δαργλάδ εἶχε παρακολουθήσει τὴν Καρολίαν εἰς τὸ δωμάτιόν της, ἵνα φλυαρήσῃ ἀκόμη, ἀπὸ ἀπεχαιρέτισε τὴν μαρκησίαν.

— Λοιπόν, ἀγαπητή μου, τῇ ἔλεγεν, εἶσαι πραγματικῶς τόσον εὐχαριστημένη ἐδῶ ὅσον λέγεις; Εἶπέ μου εὐκρινῶς, ἂν ἔχεις τίποτε τὸ ὁποῖον νὰ σὲ λυπῇ. Αἶ! κἄτι θὰ ἦνε πάντοτε, ... Ὀφελήσου ἀπὸ τὴν παρουσίαν μου καὶ εἶπέ μου το. Ἐγὼ κἄποιαν ἐπιρροήν εἰς τὴν μαρκησίαν, χωρὶς νὰ τὴν ἐπιδιώκω, ἐννοεῖται. Ἄλλ' ἀγαπᾷ τὰς ζωηρὰς γυναῖκας, ... Ἐπειτα ἐγώ, ἡ ὁποία δὲν στενοχωροῦμαι οὔτε χρειάζομαι τίποτε διὰ τὸν ἐαυτόν μου, ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ὑπηρετῶ τοὺς φίλους μου. . . .

— Εἶσαι πολὺ καλὴ, ἀπάντησεν ἡ Καρολίνα· ἀλλ' ἐδῶ εἶνε ὅλοι ἐπίσης καλοὶ πρὸς ἐμέ, καὶ ἂν εἶχα τίποτε δυσάρεστον, θὰ τὸ ἔλεγα χωρὶς συστολήν.

— Ἄ, ἐξαίρετα· σ' εὐχαριστῶ, εἶπεν ἡ Λεον-

τία ύπολαμβάνουσα τὴν ύπόσχεσιν ὡς εἰς αὐτὴν δοθεῖσαν. Καὶ ὁ δούξ, ἀλήθεια; δὲν σ' ἐπείραξε ποτέ, ὁ ὠραίος δούξ;

— Πολὺ ὀλίγον. Τώρα ἐτελείωσε.

— Καλά. Μ' εὐχαριστεῖ νὰ τὸ ἀκούω. Ἡξεύρεις, ὅτι ἀφοῦ σοῦ ἔγραψα νὰ ἔλθης ἐδῶ, ἤσθάνθην τύψεις συνειδήσεως; Δὲν σοῦ εἶπα τίποτε περὶ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κατακτητοῦ;

— Μ' ἐφάνη ὅτι ἐφοβείσο νὰ μοῦ κάμης λόγον περὶ αὐτοῦ.

— Τί νὰ φοβηθῶ; Ἀπλῶς τὸ εἶχα λησμονήσει. Εἶμαι τόσον ἀφηρημένη! Ἄλλ' εἶπειτα εἶπα: «Εἶδες! νὰ μὴ προειδοποιήσω τὴν Καρολίαν νὰ φυλαχθῆ ἀπὸ τὰ τεχνάσματα τοῦ δουκός.» Διότι ἔχει τεχνάσματα ὁ δούξ, . . . καὶ πρὸς ὅλον τὸν κόσμον μάλιστα.

— Πρὸς ἐμὲ δὲν ἐδείξε τίποτε.

— Τότε καλὰ, εἶπεν ἡ Λεοντία, ἥτις δὲν ἐπίστευσε διόλου τοὺς λόγους τῆς Καρολίνας.

Ἀφοῦ δὲ ὠμίλησε περὶ ἐνδυμασίας καὶ στολισμοῦ, ἀνεφώνησεν αἴφνης:

— Ἄ! ἐνύσταξα κ' ἐγώ! Εἶνε τῆς ὕδοιορίας. Αὐριον λοιπόν, ἀγαπητή μου Καρολίνα. Ἐξυπνᾶς πρῶί;

— Ναί, καὶ τὴ;

— Ἐγὼ ὄχι δυστυχῶς ἄλλ' ἀμ' ἀνοιξῶ τὰ μάτια μου — μεταξὺ τῶν δέκα καὶ ἑνδεκα, πῶς; — θὰ σ' εὐρῶ εἰς τὸ δωμάτιόν σου.

Καὶ ἀνεχώρησεν, ἀπόφασιν ἔχουσα νὰ ἐγερθῆ λίαν πρῶί, νὰ περιπλανηθῆ πανταχοῦ, ὡς κατὰ τύχην, καὶ νὰ ἐξηλατήσῃ πᾶσαν οἰκιακὴν λεπτομέρειαν. Ἡ Καρολίνα παρηκολούθησεν αὐτὴν ἵνα τὴν ἐγκαταστήσῃ εἰς τὸ δωμάτιόν της, κ' ἐπανῆλθεν εἰς τὸν μικρὸν αὐτῆς θάλαμον, ὅστις ἀπέειχε μὲν πολὺ τῶν δωματίων τοῦ μαρκησίου, ἀλλ' εἶχε τὰ παράθυρά του ἀκριβῶς ἐστραμμένα ἀπέναντι τῶν ἰδικῶν του.

Πρὶν ἢ κατακλιθῆ, ἐτακτοποίησε τετράδιά τινα, διότι ἐμελέτα πολὺ, καὶ ἠγάπα νὰ μνησθάνῃ. Ἦκουσε σημαίνουσαν τὴν πρώτην μετὰ τὸ μεσονύκτιον, καὶ μετέβη νὰ κλείσῃ τὰ φύλλα τοῦ παραθύρου, πρὶν ἀποδυθῆ.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἤκουσε κτύπον ἐπὶ τῶν ἀπέναντι ὕλων, καὶ στρέφουσα τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ κρότου εἶδε καταπίπτουσαν εἰς συντρίμματα μίαν ὕελον ἐκ τοῦ φωτισμένου παραθύρου τοῦ μαρκησίου. Ἐκπλαγίσια ἐκ τοῦ γεγονότος καὶ τῆς ἐπελθούσης σιγῆς, ἔτεινε τὸ οὖς, ἀλλ' οὐδὲνα ἤκουσε κινούμενον, διότι οὐδεὶς ἴσως εἶχεν ἀκούσει. Βαθμηδὸν ἤλθον εἰς τὴν ἀκοὴν τῆς συγκεχυμένοι τινὲς ἤχοι, ἀσθενεῖς οἰμωγαὶ τὸ κατ' ἀρχάς, εἶτα κραυγαὶ συμπεπνιγμέναι καὶ εἰδός τι βόγγου.

— Δολοφονοῦν τὸν μαρκησίον! διενόθη ἀμέσως, διότι ὁ ἀπαίσιος ἦχος προήρχετο προδήλως ἐκ τῆς κατοικίας του.

Τὶ νὰ πράξῃ; Νὰ φωνάξῃ, νὰ ἐξυπνήσῃ καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν δούκα, ὅστις κατώκει ἐτι ἀπώτερῳ; Τὸ πρᾶγμα ἤθελε καιρὸν. Ἄλλως δὲ, πρὸς τοιαῦτα ἀγγέλματα οὐδεὶς ἐπετρέπετο διαταγμός. Ἡ Καρολίνα ἀνεμέτρησε διὰ τοῦ βλέμματός τὴν ἀπόστασιν. Εἴκοσι μόνον βήματα εἶχε νὰ διατρέξῃ. Ἄν οἱ κακούργοι εἶχον εἰσχωρήσει εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ μαρκησίου, εἶχον εἰσέλθει βεβαίως διὰ τῆς κλίμακος τοῦ πυργίσκου τῆς Γρυπός, ὅστις ἦτο ἀπέναντι τοῦ πυργίσκου τῆς Ἀλώπεκος. Ἐκαλοῦντο ἀμφότεροι οὕτω ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ τυμπάνου τῶν θυρῶν των χονδροειδῶς γεγλυμμένων ἐμβλημάτων των. Ἡ κλίμαξ τῆς Ἀλώπεκος ἔφερεν ἐντεῦθεν εἰς τὰ δωμάτια τῆς Καρολίνας. Οὐδεὶς δὲ ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ταχύτερον αὐτῆς, καὶ ἡ μόνη προσέλευσις τῆς ἠδύνατα νὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν τοὺς σφαγαῖς. Ἄλλως τε ἐν τῷ πυργίσκῳ τοῦ Γρυπός ὑπῆρχε καὶ μικρὸν τι φυλακεῖον μετὰ σημάντρου. Ταῦτα πάντα διενόθη τρέχουσα, κ' ἐνῶ τὰ διενόητο ἔφθασεν ἤδη πρὸ τῆς θύρας, ἣν εὗρεν ἀνοικτήν. Εἶχεν ἐξέλθει ἐκεῖθεν ὁ δούξ, σκεφθεὶς νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν τὴν πρῶταν χάρις νὰ προξενήσῃ θόρυβον, καὶ οὐδόλως φοβούμενος ληστὰς, — γένος ἀγνωστον ἐν τῇ χώρᾳ.

Ἐν τούτοις ἡ Καρολίνα, κατεχομένη τούναντιον ὑπὸ τοῦ φαντασιώδους αὐτοῦ φόβου, ἀνέβη ἀπνευστί τὴν περιστροφὸν λιθίνην κλίμακα. Οὐδὲν πλέον ἀκούουσα, προχώρησεν εἰς τὸν διάδρομον καὶ ἔστη ἀσθμαίνουσα πρὸ τῆς θύρας τοῦ θαλάμου τοῦ μαρκησίου. Ἐτόλμησε δὲ καὶ νὰ κρούσῃ τὴν θύραν, ἀλλ' οὐδεὶς τῇ ἀπήντησεν. Ἐπίστη ὅτι δὲν ἦσαν κακούργοι. Ἀλλὰ πόθεν λοιπόν αἱ ἀκουσθεῖσαι κραυγαί; Δυστύχημα βεβαίως εἶχε συμβῆ, ἀλλὰ σοβαρὸν πάντως καὶ ταχεῖαν ἀπαιτοῦν τὴν βοήθειαν. Ὄθησε τὴν θύραν, ἥτις δὲν ἦτο κεκλεισμένη διὰ τοῦ σύρτου, καὶ εὗρε τὸν κ. Βιλλεμὲρ ἐκτάδην κείμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, πλησίον τοῦ παραθύρου ὅπερ δὲν εἶχε δυνηθῆ ν' ἀνοιξῇ, καὶ οὐτινος εἶχε θραύσει τὴν ὕελον, ὅπως ἀναπνεύσῃ, ὅτε ἤσθάνθη κεραυνοβόλον τὴν ἐφοδὸν τῆς πνιγμονῆς.

Ὁ μαρκησίας δὲν ἦτο λιπόθυμος. Παρελθούσης τῆς φρίκης τοῦ θανάτου, ἤσθάνετο ἐπανερχομένην τὴν ζωὴν. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸ παράθυρον, δὲν εἶδεν εἰσελθούσαν τὴν Καρολίαν, ἀλλ' ἤκουσεν αὐτὴν, καὶ ὑποθέτων ὅτι ἦτον ὁ δούξ,

— Μὴ φοβείσαι, εἶπε δι' ἀσθενοῦς φωνῆς, . . . θὰ περάσῃ. Βοήθησέ με νὰ σηκωθῶ, . . . δὲν ἔμπορῶ μόνος μου.

Ἡ Καρολίνα προσέδραμε καὶ ἀνήγειρεν αὐτόν, ἀνδρουμένη διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς θελήσεως. Τότε δὲ μόνον, ὅτε εὗρέθη καθήμενος, ἀνεγνώρισεν αὐτὴν ἢ ἐνόμισεν ὅτι τὴν ἀνεγνώρισε, διότι τὴν ὄρασιν αὐτοῦ, συγκεκαλυμμένην ἐτι, κατέκλυζον κύ-

ματα κυανᾶ, τὰ δὲ μέλη του εἶχον ἐτι ἀκαμψίαν, ἥτις καθίστα αὐτὰ ἀναίσθητα πρὸς τὴν ἐπαφὴν τῶν χειρῶν καὶ τῶν ἐνδυμάτων τῆς Καρολίνας.

— Θεὲ μου! ὄνειρον εἶνε; εἶπε θεωρῶν αὐτὴν ἐν ἐκστάσει. Σεῖς εἴσθε; σεῖς;

— Βέβαια, ἐγὼ εἶμαι, ἀπήντησεν ἐκείνη. Σᾶς ἤκουσα νὰ στεναζέτε. . . Τι ἔχετε; τί νὰ κάμωμεν; Νὰ φωνάξω τὸν ἀδελφόν σας, πῶς; Ἄλλὰ δὲν τολμῶ ἀκόμη νὰ σᾶς ἀφῆσω. Πῶς εἴσθε; τί αἰσθάνεσθε;

— Τὸν ἀδελφόν μου! ὑπέλαβεν ὁ μαρκησίας, ἀνακτῶν κατ' ὀλίγον τὴν μνήμη. Ἄ! αὐτὸς σᾶς ἔφερε; ποῦ εἶνε;

— Δὲν εἶν' ἐδῶ, δὲν γνωρίζει τίποτε.

— Δὲν τὸν εἶδατε;

— Ὅχι. Νὰ ὑπάγω νὰ τὸν φωνάξω;

— Ὡ! μὴ μ' ἀφίνετε.

— Ἔστω, μένω, ἀλλ' ἔχετε ἀνάγκην βοήθειας.

— Τίποτε, τίποτε. Ἡξεύρω τί εἶνε. Δὲν εἶνε τίποτε. Μὴ φοβείσθε, εἶμαι ἡσυχῆς. Καὶ σεῖς; . . . εἴσθε ἐδῶ, καὶ δὲν ἤξεύρατε τίποτε;

— Τίποτε ἀπολύτως. Πρὸ τινῶν ἡμερῶν σᾶς ἐβλεπα καταβεβλημένον. . . Ὑπέθετα ὅτι θὰ ἦσθε ἀσθενής, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων νὰ ἐξετάσω. . .

— Καὶ πρὸ ὀλίγου. . . λοιπόν. . . ἐφώναξα; πῶς; τί εἶπα;

— Τίποτε. Ἐσπάσατε αὐτὸ τὸ ὑκλί, . . . ὅταν ἐπέσατε ἴσως. Δὲν σᾶς ἐπλήγωσε;

Καὶ ἡ Καρολίνα, πλησιάσασα τὸ φῶς, παρετήρησε καὶ ἔψαυσε τὰς χεῖρας τοῦ μαρκησίου. Ἡ δεξιὰ εἶχεν ἀρκετὰ κοπῆ. Ἀπέπλυε τὸ αἷμα, καὶ ἀφαιρέσασα δεξιῶς τὰ συντρίμματα τῆς ὕελου, ἐπέδεσε τὴν πληγὴν. Ὁ Οὐρβανίς τὴν ἀφῆκε νὰ πράξῃ ὡς ἤθελε, καὶ τὴν ἐθεώρει ἐκπληκτος καὶ συγκεινημένος, ὡς ὁ τραυματίας, ὅστις ἀποκομισθεὶς ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, αἰσθάνεται ὅτι εὐρίσκεται μεταξὺ φιλικῶν χειρῶν. Ἐπανελάμβανε δὲ δι' ἀσθενοῦς φωνῆς:

— Δὲν σᾶς εἶπε λοιπόν τίποτε ὁ ἀδελφός μου, ἀλήθεια;

Ἄλλ' ἐκείνη οὐδόλως ἐνόει τὴν ἐρώτησιν καὶ τὴν ὑπελάμβανε μᾶλλον ὡς προῖόν νοσηρᾶς τινος ἐπιμόνου ιδέας. Ἴνα διαλύσῃ δ' αὐτὴν ἐντελῶς τῷ διηγήθη ὅτι τὸν ἐνόμισε θῆμα δολοφόνων.

— Ἦτο ἀνοησία βεβαίως, εἶπε προσπαθούσα νὰ τὸν φαιδρῶνῃ, ἀλλὰ τί θέλετε; ὁ φόβος αὐτὸς μὲ κατέλαβε, καὶ ἔτρεξα εὐθύς, ὡς νὰ ἦτο πυρκαϊά, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσω κανένα.

— Καὶ ἂν ὁ φόβος σας ἦτο πρᾶγμα, ἤρχεσθε λοιπόν νὰ βιβηθῆ μόνη σας εἰς τὸν κίνδυνον;

— Δὲν ἐσυλλογίσθη, μὰ τὴν ἀλήθειαν, τὸν ἑαυτόν μου, . . . ἐσυλλογίσθη μόνον σᾶς καὶ τὴν μητέρα σας. Θὰ σᾶς ἐδοῦθον ὅπωςδὴποτε νὰ ὑπερασπισθῆτε, δὲν ἤξεύρω διὰ τίνος μέσου, ἀλλὰ

κάτι θὰ εὕρισκα πάντοτε, . . . θὰ ἔφερα ὅπωςδὴποτε περισπασμόν. Ἄ! ἰδοῦ, ἡ πληγὴ σας ἐπεδέθη, . . . δὲν εἶνε τίποτε. Ἄλλὰ, ἐκτὸς τούτου τί ἔχετε; Δὲν θέλετε νὰ μοῦ τὸ εἰπῆτε; Οἱ φίλοι σας ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἤξεύρουν τί βοήθειαν νὰ σᾶς δώσουν. Ὁ ἀδελφός σας. . .

— Ὁ δούξ ἤξεύρει; ἀλλ' ἡ μήτηρ μου τίποτε.

— Ἐννοῶ, δὲν θέλετε. . . δὲν θὰ τῆς εἰπῶ τίποτε. Ἄλλὰ θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ φροντίσω ἐγὼ, καὶ νὰ σκεφθῶ μετὰ τοῦ δουκός τί πρέπει νὰ κάμωμεν διὰ νὰ σᾶς ἀνακουφίσωμεν. Δὲν θὰ σᾶς γίνω ἐνοχλητικὴ. Ἡξεύρω πῶς πρέπει τίς νὰ προσφέρεται πρὸς τοὺς πάσχοντας. Ὑπῆρξα νοσοκόμος τοῦ ταλιπώρου πατρός μου, καὶ τοῦ συζύγου τῆς ἀδελφῆς μου. Ἐλάτε. . . μὴ δυσχεστερηθῆτε, ὅτι ἦλθα χωρὶς νὰ γνωρίζω. . . χωρὶς νὰ σκεφθῶ. . . Θὰ ἐσηκώσεσθε καὶ μόνος σας βεβαίως, ἀργότερα, τὸ ἤξεύρω. Ἄλλ' εἶνε δυσάρεστον νὰ πάτῃ τις καὶ νὰ ἦνε μόνος Μειδιᾶτε; Ἄ! νομίζω, κύριε μαρκησίε, ὅτι εἴσθε καλλίτερα. Πῶς τὸ ἤθελα!

— Εἶμαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς! ἀπήντησεν ὁ μαρκησίας. Μὴ ἔχων δὲ συνειδησιν τῆς προκεχωρημένης ὥρας, προσέθηκε:

— Μείνατε ἀκόμη, δὲν εἶνε ἀργά. Ὁ ἀδελφός μου ἔμεινε ἀρκετὴν ὥραν ἀγρουπνῶν μαζῇ μου. ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἐπανέλθῃ.

Ἡ Καρολίνα οὐδεμίαν ἀπετόλμησεν ἐνστασιν, οὐδὲ διελογίσθη κἂν τί θὰ ἐσκέπτετο ὁ δούξ εὐρίσκων αὐτὴν ἐκεῖ, ἢ τί θὰ ἔλεγον οἱ ὑπηρέται βλέποντες αὐτὴν ἐπανερχομένην εἰς τὸ δωμάτιόν της. Οὐδ' ὑπέθετε κἂν τὴν ὕβριν τῆς ὑποψίας. Ἐμείνε.

Ὁ μαρκησίας ἤθελε νὰ τῆς ὀμιλήσῃ ἀκόμη, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν δύναμιν.

— Μὴν ὀμιλῆτε, τῷ εἶπεν ἐκείνη. Προσπαθήσατε νὰ κοιμηθῆτε. Σᾶς ὀρκίζομαι νὰ μὴ κινηθῶ ἀπ' ἐδῶ.

— Θέλετε νὰ κοιμηθῶ; Ἄλλὰ δὲν ἔμπορῶ. . . Ὅταν ἀποκοιμῶμαι, πνίγομαι.

— Καὶ ὁμως εἴσθε κατάκοπος. Οἱ ὀφθαλμοὶ σας κλείονται μόνον των. Πρέπει νὰ ἐνδώσετε εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως. Κοιμηθῆτε, καὶ ἂν σᾶς ἔλθῃ νέα κρίσις, θὰ εἶμ' ἐγὼ ἐδῶ, καὶ θὰ σᾶς βοηθήσω νὰ τὴν καταβάλετε.

Ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ ἀγαθότης τῆς Καρολίνας ἐπήνεγκον μαγικὸν ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἀποτέλεσμα. Ἀπεκοιμήθη καὶ ἀνεπαύθη ἡσυχῶς μετὰ πρῶτας.

Ἡ Καρολίνα εἶχε καθίσει πλησίον μιᾶς τραπέζης, κ' ἐγνώριζεν ἤδη τί ἦτον ἡ νόσος του, καὶ ποῖα ἔπρεπε νὰ ἦνε ἡ θεραπεία της. Διότι ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐκείνης εἶχεν εὐρεῖ γραπτὴν ἱατρικὴν παραγγελίαν, γεγραμμένην ὑπ' ἐνὸς τῶν πρώτων ἱατρῶν τῆς Γαλλίας, καὶ ἐνδεικνύουσαν τὴν

ἀπλήν και λογικήν του νοσήματος θεραπείαν. Ὁ μαρκήσιος, ἵνα ἐνθαρρύνῃ τὸν ἀδελφόν του περὶ τοῦ τρόπου τῆς αὐτοθεραπείας του, εἶχε δεῖξει εἰς αὐτὸν τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο, ὅπερ οὕτω ἀπέμεινεν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς τῆς Καρολίνας, ἀναγινωσκούσης αὐτὸ προσεκτικῶς. Ἐξ αὐτοῦ εἶδεν, ὅτι ὁ μαρκήσιος διηγάτο, ἀφοῦ τὸν ἐγνώριζε, πάντῃ ἀντιθέτως πρὸς τὰ παραγγέλματα τοῦ ἱατροῦ, ὅτι δὲν ἤσκειτο σωματικῶς, ἔτρωγε κακῶς και ἠγρύπνει ἀμέτρως. Ἦγνούει ἂν ἡ ὑποτροπὴ αὐτῆ θ' ἀπέβαινεν εἰς αὐτὸν θανάσιμος. Ἄν ὅμως παρήρχετο, ἀπόφασιν εἶχεν ἡ Καρολίνα νὰ ἐπαγρυπνήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι και νὰ τολμήσῃ νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς ὑγείας του, ἔστω και ἂν αὐτὸς διετήρει ἀπέναντί της τὸ ψυχρὸν και κατηφές του ἦθος, ὅπερ ἀπέδιδεν ἡδὴ ἐκεῖνη εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ δυσφορίαν.

Ὁ δούξ ἐπέστρεψε πρὸς τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Μὴ εὐρών τὸν ἱατρόν, ἦτο ἠνάγκασμένος νὰ μεταβῆ πρὸς ἀναζήτησίν του εἰς Ἐβῶ. Πρὶν ἢ ἀπέλθῃ ὅμως, ἠθέλησε νὰ ἴδῃ και πάλιν τὸν ἀδελφόν του. Μόλις δ' ἐχάραττεν ἡ αὐγὴ τὴν πρώτην λευκὴν γραμμὴν της εἰς τὸν ὀρίζοντα, ὅτε ἔφθασεν ἀθορύβως εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ μαρκησίου. Οὗτος ἐκοιμάτο τότε πραγματικῶς, ὥστε δὲν τὸν ἤκουσεν ἀναβαίνοντα· ἠδυνήθη δὲ οὕτως ἡ Καρολίνα νὰ δράμῃ εἰς ἀπάντησίν του ἐπὶ τῆς κλίμακος, ἵνα μὴ τοῦ ἐκφυγῇ κραυγὴ τις ἐκπλήξεως ἐνεκα τῆς παρουσίας της. Ἐξεπλαγῆ δὲ τρώοντι μεγάλως ὁ δούξ, ὅτε τὴν εἶδε κατερχόμενην πρὸς αὐτὸν μὲ τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων, οὐδ' ἐνόησε τί εἶχε συμβῆ. Ὑπέλαθεν ὅτι ὁ μαρκήσιος τοῦ εἶχε κρύψει τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ Καρολίνα ἐγνώριζε τὸν ἔρωτά του, τὸν πόνον του, και ὅτι εἶχεν ἔλθει νὰ τὸν παρηγορήσῃ.

— Ἄ! ἀγαπητὴ μου φίλη, εἶπε πρὸς αὐτήν, δρακτόμενος τῶν χειρῶν της. Μοῦ τὰ ἐνεπιστεύθη ὅλα. Ἦλθατε;... εἰσθε ἀγαθὴ, θὰ τὸν σώσετε.

Και ἔφερε τὰς χεῖρας τῆς Καρολίνας εἰς τὰ χεῖλη του, μετ' ἀληθοῦς στοργῆς.

— Ἀλλά, εἶπεν αὐτὴ μετὰ τινος ἐκπλήξεως, ἀφοῦ ἠξέυρατε ὅτι ἦτο τόσο κακὰ, διατί τὸν ἀφήσατε αὐτὴν τὴν νύκτα; Και ἀφοῦ ἠλπίζατε ὅτι θὰ τὸν ἐπεριποιούμην, διατί δὲν μὲ εἰδοποιήσατε;

— Τί συνέβη λοιπόν; ἠρώτησεν ὁ δούξ, βλέπων ὅτι δὲν συνεννοοῦντο.

Ἡ Καρολίνα τῷ διηγήθη τότε δι' ὀλίγων τὰ συμβάντα· ἐνῶ δ' ἐκεῖνος ἀνήσυχος ἐξ ὅσων ἐμάνθανε, συνώδευεν αὐτὴν διὰ τῆς αὐλῆς μέχρι τῆς κλίμακος τῆς Ἀλώπεκος, ἡ κυρία Δαργλάδ, ἣτις ἦτο ἡδὴ ὀρθία ὀπισθεν τοῦ παραθύρου της, εἶδεν αὐτοὺς παρερχομένους και συνομιλοῦντας ταπεινῇ τῇ φωνῇ μετὰ τινος μυστηριώδους οἰκειότητος, Ἔστησαν δὲ πρὸς τῆς θύρας και ὠμίλησαν πάλιν. Ὁ δούξ ἀφηγήθη εἰς τὴν δεσπο-

νίδα Σαίν-Ζενέ, ὅτι προσεπάθησε νὰ φέρῃ ἱατρόν ἵνα ἴδῃ τὸν ἀδελφόν του, ἀλλ' ἐκεῖνη τὸν συνέβουλευσε νὰ παραιτηθῇ τῆς ιδέας ταύτης. Ἐνόμιζεν ὅτι ἤρκει ἡ ἱατρικὴ ὀδηγία ἣν εἶχεν ἀναγνώσει, και ὅτι δὲν θὰ ἦτο φρόνιμον ν' ἀρχίσῃ νέα θεραπεία, ἀφοῦ τ' ἀποτελέσματα τῆς πρώτης ἦσαν ἡδὴ βέβαια. Ὁ δούξ τῇ ὑπεσχέθη ἀμέσως ν' ἀκούσῃ τὴν γνώμην της, και νὰ ἔχῃ ἐπομένως πίστιν. Ἡ κυρία Δαργλάδ εἶδεν αὐτοὺς σφίγγοντας τὰς χεῖρας, και τὸν δούκα ἐπιστρέφοντα πάλιν και ἀναβαίνοντα τὴν κλίμακα τοῦ Γρυπός.

— Ἀρκετὰ εἶδα! διενόηθη ἡ Λεοντία, και εἶνε περιττὸν νὰ τρέχω ἐξω μὲ τὴν δρόσον τὴν ὑποῖαν διόλου δὲν ἀγαπῶ. Ἦμπορῶ τώρα νὰ κοιμηθῶ μὲ τὴν ἡσυχίαν μου.

Ἐνῶ δ' ἀπεκοιμάτο πάλιν διελογίζετο:

— Εἶδες ἐκεῖ, αὐτὴν τὴν Καρολίαν! τὴν ἐνόησα ὅτι μ' ἔλεγε ψεύματα. Ἄν ἦτο δυνατόν νὰ σεβασθῇ ὁ δούξ τὴν ἀρετὴν της! Ἀλλὰ τὸ γνωρίζω τώρα τὸ μυστικόν της. Και ἂν ποτε λάβω τὴν ἀνάγκην της, θὰ κάμῃ ὅ, τι θέλω.

Ἡ Καρολίνα κατεκλίθη ταχέως, ἵνα κοιμηθῇ ταχέως και ἀναλάβῃ πάλιν ταχέως τὴν περιποίησιν τοῦ ἀσθενοῦς της.

Τὴν ὀγδόην ὥραν ἦτο ὀρθία κ' ἐθεώρησε διὰ τοῦ παραθύρου της. Ὁ δούξ ἦτο εἰς τὸ παράθυρον τοῦ ἀδελφοῦ του κ' ἐνευσεν εἰς αὐτὴν ὅτι θὰ ἤρχετο εἰς αὐτὴν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ, διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς οἰκίας. Μετέβη και αὐτὴ ἀμέσως ἐκεῖ, και ἔμαθε παρὰ τοῦ Γαστάνου, ὅτι ὁ μαρκήσιος εὐρίσκειτο κάλλιστα. Πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐγερθῆ, και εἶπεν ἀμέσως: — Περίεργον θαύμα! Σήμερον πρώτην φορὰν ἐκοιμήθην μετὰ μίαν ὀλοκλήρον ἐβδομάδα μαρτυρίου. Και δὲν αἰσθάνομαι πλέον τίποτε, ἀναπνέω, μὲ φαίνεται ὅτι ἱατρύεσθην. Εἰς ἐκεῖνην τὸ ὀφείλω.

— Και εἶνε ἡ ἀλήθεια, ἀγαπητὴ μου φίλη, προσέθηκεν ὁ δούξ, σεῖς τὸν ἐσώσατε και θὰ μᾶς τὸν διατηρήσατε, ἂν θελήσατε νὰ μᾶς εὐσπλαγχνισθῆτε.

Ὁ δούξ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μὴ εἶπῃ τίποτε. Τὸ εἶχεν ὀρκισθῆ εἰς τὸν ἀδελφόν του. Κ' ἐντούτοις ἐμαρτύρει ἄκων τὴν ἀλήθειαν, ἐνῶ ἐφρόνει ὅτι ἐτήρει πλήρη ἐχεμυθίαν.

Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ διέλκμψεν ὡς ἀστραπὴ ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς Καρολίνας.

— Τί λέγετε, κύριε δούξ; ἀνεφάνησε· τί εἶμαι ἐγώ; και τί εἰμ' ἐδῶ, ὥστε νὰ ἔχω τὴν ἐπιτροπὴν;

Ὁ δούξ ἐπτοήθη τὸ κατεπτοημένον βλέμμα τῆς Καρολίνας.

— Ἐλάτε, μὲ ποῖον τὰ ἔχετε; τῇ εἶπεν ἀλαμβάνων τὸ προσωπεῖον τοῦ ἡρέμου μειδιματός του. Τί ἰδέαι σᾶς ἔρχονται; Δὲν βλέπετε ὅτι λατρεύω τὸν ἀδελφόν μου, ὅτι τρέμω μὴ τὸν

χάσω, και ὅτι ἀναλόγως τῆς βοήθειάς τὴν ὁποῖαν τῷ ἐδώκατε αὐτὴν τὴν νύκτα, σᾶς ἠμιλῶ ὡς νὰ ἦσθε ἀδελφὴ μου; Εἶμαι εἰς πλήρη ἀμηχανίαν, δὲν ἠξέυρω τί νὰ σᾶς εἰπῶ, δὲν εἰξέυρω τί λέγω... Ὁ Οὐρβανὸς καταστρέφεται ἀπὸ τὴν πολλὴν ἐργασίαν. Ἐγὼ δὲν ἔχω ἐπιτροπὴν ἐπ' αὐτοῦ. Δὲν θέλει νὰ εἰπῶ εἰς τὴν μητέρα μας, ὅτι τὸ παλαιόν του νόσημα ἀνεφάνη και πάλιν. Και ἀληθῶς θὰ ἦτο ἐπικίνδυνον δι' αὐτήν. Εἶνε ἀσθενική... και θὰ ἤθελε νὰ μένῃ πάντοτε και ν' ἀγρυπνῇ πλησίον του, ... και μετὰ δύο νύκτας θ' ἀπέθνησκε. Πρέπει λοιπὸν ἡμεῖς οἱ δύο νὰ σώσωμεν τὸν ἀδελφόν μου, χωρὶς νὰ φανῇ, χωρὶς ν' ἀναμιξώμεν ὑπηρετάς και ὑπηρετρίας. Τὸ ὑπηρετικὸν εἶνε πάντοτε φλύαρον. Λοιπὸν, εἰσθε γυνὴ μὲ κεφαλὴν και μὲ καρδίαν, ὅπως εἶχα πάντοτε τὴν ἰδέαν; Θέλετε, δύνασθε, τολμᾶτε νὰ μὲ βοηθήσατε σοβαρῶς νὰ τὸν περιποιηθῶμεν μυστικά, ν' ἀγρυπνώμεν ἀλληλοδιαδόχως πλησίον του πολλὰς ἐσπέρας, και νύκτας πολλὰς ἐν ἀνάγκῃ, νὰ μὴ τὸν ἀφήσωμεν μόνον του μηδὲ μίαν ὥραν, ὥστε και ἐπὶ μίαν μόνον ὥραν νὰ μὴ κατορθώσῃ ν' ἀσχοληθῇ μ' ἐκεῖνα τὰ κατηραμένα βιβλία του; Δὲν χρειάζεται τίποτε ἄλλο, εἶμαι πεπεισμένος, εἰμὴ πλήρη πνευματικὴν ἀνάπαυσιν, ὑπνον ἀρκετόν, ὀλίγον περίπατον, και νὰ ἐνθυμῆται νὰ τρώγῃ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ δεσποτική, μάλιστα ἡ δεσποτικὴ αὐθεντεία προσώπου τὸ ὅποιον νὰ μὴ στενοχωρήται μήπως τὴν δυσαρρήστη, καρθίως ἀφωσιωμένης, οὐχὶ λεπτολόγου, οὔτε ὑπερηφάνου, οὔτε δυσπίστου χωρὶς λόγον, ἣτις νὰ ὑποφέρῃ τὰς ἰδιοτροπίας του, και τὰς αἰφνιδίας ὀρμὰς τῆς ἐξημμένης του εὐγνωμοσύνης, ἐν ἐνὶ λόγῳ φίλη ἀληθινή, ἣτις νὰ ἔχῃ ὅλην τὴν ἀβρότητα και τὴν νοσημοσύνην τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, διὰ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ὑποφέρῃ και ν' ἀγαπήσῃ ἴσως τὸν ζυγόν της. Λοιπὸν, Καρολίνα, σεῖς μόνη ἐδῶ δύνασθε νὰ γείνητε αὐτὸ τὸ πρόσωπον. Ὁ ἀδελφός μου ἔχει πρὸς σᾶς μεγάλην ὑπόληψιν, βαθύτατον σέβας, νομίζω δὲ και εἰλικρινῆ φιλίαν. Δοκιμάσατε νὰ τὸν κυβερνήσατε μίαν, δύο ἐβδομάδας, ἓνα μῆνα ἴσως, διότι ἂν δυνηθῇ σήμερον νὰ ἐγερθῇ, θὰ ἔλθῃ ἐδῶ πάλιν τὸ βράδυ νὰ φυλλολογήσῃ και νὰ κρατῇ σημειώσεις. Ἄν κοιμηθῇ και τὴν ἐπομένην νύκτα, θὰ νομίσῃ ὅτι ἐγείνη καλά, και τὴν ἄλλην ἐσπέραν δὲν θὰ πλαγιάσῃ. Βλέπετε τί ἔργον πρέπει ν' ἀναλάβωμεν. Ἐγὼ ἔχω πᾶσαν ἀπόφασιν και πᾶσαν ἀφοσίωσιν, ἀλλὰ μόνος μου δὲν θὰ κατορθώσω τίποτε. Θὰ τοῦ γείνω ὄχληρός, θὰ βαρυνθῇ νὰ βλέπῃ μόνον ἐμὲ, και ἡ ἀγανάκτησίς του θὰ ματαιώσῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μερίμνης μου. Εἰς σᾶς ὅμως, ἣτις εἰσθε γυνὴ, ἣτις θὰ γείνητε ἐκουσίως φύλαξ του, γενναία, σταθερὰ και ἠπία, ἣτις θὰ ἔχετε και ὑπομονὴν και ἐπιμονὴν, ὡς μόναι αἱ γυναῖκες τὸ κατορθοῦσι, σᾶς ἐγγυῶμαι ὅτι θὰ

ὑποταχθῇ χωρὶς πείσμα, και ὅτι βραδύτερον, ἀφοῦ παρέλθωσιν αἱ κρίσεις, θὰ σᾶς εὐλογῆσῃ ὅτι τὸν ἐστενοχωρήσατε.

Ἡ δολερὰ αὐτῆ τῶν πραγμάτων παράστασις διέλυσεν ἐντελῶς τὴν ἀόριστον και στιγμιαίαν ὑπόψιν τῆς Καρολίνας.

— Μάλιστα! ἀπήντησεν ἀδιστακτικῶς, θὰ γείνω τοιαύτη φύλαξ. Σᾶς τὸ ὑπόσχομαι. Σᾶς εὐχαριστῶ ὅτι μ' ἐξελέξατε, και οὐδεμίαν μοῖ ὀφείλετε εὐγνωμοσύνην. Ἐγὼ συνειθίσαι τὸ ἔργον τῆς νοσοκόμου, και οὐδένα μοῖ προξενεῖ κόπον. Θεωρῶ τὸν ἀδελφόν σας, ὡς τὸν θεωρεῖτε και σεῖς, τόσον σεβαστόν και τόσον ἀνώτερον παντός ὅ,τι γνωρίζω, ὥστε εἶν' εὐτύχημα και τιμὴ μου νὰ τὸν ὑπηρετήσω. Ἐλάτε λοιπὸν νὰ συνεννοηθῶμεν πῶς θὰ διακινῶμεν τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ ἔργον, χωρὶς νὰ διεγείρωμεν κύκλω μας ὑπόψιαν περὶ τῆς καταστάσεώς του. Ἐν πρώτοις θὰ μένετε σεῖς τὴν νύκτα εἰς τὸ δωμάτιόν του.

— Δὲν θὰ θελήσῃ.

— Τότε κάμνομεν ἄλλο. Ἀπ' ἐδῶ ἡ ἀναπνοὴ του ἀκούεται. Εἰς αὐτὸν τὸν σφῶν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ κοιμηθῇ ἐξαιρέτα, τυλιγμένος μ' ἐπανωφόριον. Διανουκτερευομεν ἐκεῖ ἀλληλοδιαδόχως, σεῖς κ' ἐγὼ, και κατόπιν βλέπομεν.

— Ἐξαιρέτα.

— Τὸν ἐξυπνᾶτε πρῶτ', διὰ νὰ συνειθίσῃ νὰ κοιμάται τὴν νύκτα, και τὸν φέρετε νὰ προγευματίσῃ μαζῇ μας.

— Ἄν τὸν καταφέρετε νὰ σᾶς τὸ ὑποσχεθῇ.

— Θὰ δοκιμάσω. Εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ τρώγῃ πλέον ἢ ἀπαξ ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὠρῶν. Τὸν πηγαίνομεν ἔπειτα ὀλίγον περίπατον ἢ τὸν κρατοῦμεν μαζῇ μας εἰς τὸ ὑπαιθρον μέχρι τῆς μεσημβρίας. Τὴν ὥραν αὐτὴν ἐπισκέπτεσθε ἑμοῦ τὴν μαρκησίαν. Ἐπειτα ἐργάζομαι ἐγὼ μαζῇ της ἕως εἰς τὰς πέντε, κατόπιν ἐνδύομαι...

— Μία ὥρα σᾶς ἀρκεῖ. Τότε πηγαίνετε και τὸν ἐπισκέπτεσθε εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Θὰ ἦμαι κ' ἐγὼ ἐκεῖ.

— Ἔστω. Γευματίζομεν ἔπειτα μαζῇ, τὸν κρατοῦμεν εἰς τὴν αἴθουσαν ἕως εἰς τὰς δέκα, και μετὰ ταῦτα τὸν ἀκολουθεῖτε εἰς τὸ δωμάτιόν του.

— Ὅλα αὐτὰ εἶνε λαμπρὰ· ἀλλ' ὅταν ἡ μήτηρ μου ἔχῃ ἐπισκέψεις, μᾶς ἀφίνει ἐλευθέρους, δὲν ἠμπορούσατε, αὐτὰς τὰς στιγμὰς, νὰ ἐρχεσθε νὰ συνομιλῆτε μαζῇ μας μίαν δύο ὥρας;

— Ὅχι συνομιλίαν, ἀπήντησεν ἡ Καρολίνα· θὰ ἔρχομαι νὰ τοῦ ἀναγνώσκω κάτι τί, διότι πρέπει νὰ σκεφθῆτε ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ διέρχεται ὅλον αὐτὸν τὸν καιρὸν χωρὶς ἀσχολίαν ἐνδιαφερούσαν. Θ' ἀναγινώσκω δὲ εἰς τρόπον ὥστε νὰ τὸν ἀποκοιμίζω σιγά, σιγά. Εἶμεθα λοιπὸν σύμφωνοι. Ἀλλὰ σήμερον θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἡ κ. Δαργλάδ.

— Σήμερα ἀναλαμβάνω ἐγὼ ὅλα, καὶ ἡ κυρία Δαργλάδ ἀναχωρεῖ αὐριον τὸ πρωῖ· ὥστε ὁ ἀδελφός μου ἐσώθη καὶ σεις εἴσθε εἰς ἄγγελος.

"Ἐπεται συνέχεια.

Η ΤΙΜΙΟΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗΝ ΠΑΙΚΙΑΝ.

Ἡ τιμιότης εἶνε ἰδιάζουσα ὅπως ἀρετὴ, καθότι ὑπάρχουσι οὐχὶ μόνον βαθμίδες ἀλλὰ καὶ κατηγορίαι τιμιότητος. Ὀλίγιστοι ἄνθρωποι ἔχουσι πάντα τὰ εἶδη τῆς τιμιότητος. Οὗτος μὲν, δικαίαν κεκτημένος ὑπόληψιν τιμίου ἀνθρώπου, καὶ οὐδὲ λεπτόν καταδεχόμενος νὰ καταχρησθῇ ἐν δοσοληψίᾳ, πωλεῖ πρὸς φίλον τοῦ ἀνευ τύψεως συνειδότος ἔππον, ὃν γνωρίζει ἔχοντα ἀθεράπευτον ἐλάττωμα· ἡ τιμιότης τοῦ ἀνθρώπου τούτου σταματᾷ πρὸ τῆς θύρας τοῦ σταύλου. Ἄλλος, φρίττων μόνον εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ κλέψῃ χρήματα, οὐδέποτε σὰς ἀποδίδει ὅσα ἐδανείσθη. Ἄλλος δὲ ἀποδίδει μὲν τὰ χρήματά σας ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ βιβλία σας.

Ἐπηρεταί τιμιώτατοι ἄλλως ὑπαυροῦσιν ὀπωρικὰ ἢ ποτήριον ποτοῦ ἢ γλυκίσμα· ἡ ἐλαστικὴ των τιμιότης δὲν περιλαμβάνει εἰς τὰ πράγματα, ἅτινα πρέπει νὰ σέβωνται, ὅσα τρώγονται ἢ πίνονται. Πολλοὶ θὰ ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἀτιμασθέντας ἂν ὑπέθετον αὐτοὺς ὅτι δολιεύονται εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον· ἀλλ' ἂν ἡ τύχη ἢ ὁ δόλος καταστήσῃ αὐτοὺς κοινωνοὺς μυστικοῦ τοῦ ὁποίου ἡ κοινοποίησις θὰ ἐπιδράσῃ βεβαίως ἐπὶ τῆς τιμῆς των χρεωγράφων, τρέχουσι καὶ παίζουσι ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, οὐδόπως θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἀξιομέμπτους.

Πόσοι ἀπατοῦν τὸ δημόσιον ἀπαλλαττόμενοι, ὁσάκις δύνανται, των εἰς αὐτὸ ὑποχρεώσεων ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι τὸ Κράτος δὲν εἶνε ὀρισμένον πρόσωπον! Ἄλλ' εἶνε πλέον τι τοῦ ἐνός προσώπου, εἶνε ἄθροισμα πολλῶν, ἀντιπροσωπευόντων ὅ,τι ἱερώτατον ἐν τῷ κόσμῳ, τὸν νόμον. Ἐν τούτοις πολλοὶ μὲ ἐλαφρὰν συνείδησιν ἐκτελοῦσι τὴν ἀπάτην ταύτην, ἂν καὶ, διὰ ν' ἀγάγῃσιν αὐτὴν εἰς πέρας, ἀναγκάζονται ἐνίοτε νὰ καταφεύγῃσιν καὶ εἰς τὸ ψεῦδος.

Δὲν δύναμαι ν' ἀναμνησθῶ, ὡς πρὸς τοῦτο, χωρὶς νὰ γελάσω καὶ συγκινηθῶ συγχρόνως, φίλου μου τινός, ὅστις ἐν πάσαις τοῦ βίου ταῖς περιστάσεσι καὶ πρὸ πάντων ἐν τοῖς χρηματικοῖς ζητήμασι διατηρεῖ ἀκαμψίαν ἀρχῶν, ἀπόλυτον τιμιότητα, ἔξοχον ἀδρότητα μέχρις ἰπποκρατοῦ προχωροῦσαν. Οὗτος λοιπὸν ὁ φίλος μου ἐπιστρέφει ἐκ Βελγίου μετὰ τῆς πενθερᾶς του. Ἡ κατὰ πάντα ἀρίστη γυνὴ εἶχεν ἀγοράσει κομψότατα τρίχαπτα, ἅπερ ἐπιδειξίως εἶχε κρύψει ἐν τῷ κι-

βωτίῳ ὑπὸ τὰς ἐσθῆτας αὐτῆς. Ὡς ἔφθασαν εἰς τὰ σύνορα, ὁ γαμβρός αὐτῆς τῇ λέγει:

— Μὴ λησμονήσετε νὰ δηλώσετε ταῖς τριχάπτας σας εἰς τὸν τελωνειακὸν σταθμὸν.

— Καθόλου ἀπήντησεν αὐτῇ! δὲν ἔχω εἰς τὸν νοῦν μου νὰ πληρώσω ἕνα σωρὸ τελωνειακᾶ.

— Ἄλλὰ πρέπει νὰ τὰ πληρώσετε.

— Πρέπει! διατὶ πρέπει;

— Διότι ὑπάρχει νόμος ὁ ὁποῖος ὑποβάλλει εἰς τέλος τὰ εἰσαγόμενα πράγματα.

— Νόμος!... μήπως ἐγὼ τὸν ἔκαμα αὐτὸν τὸν νόμον; ἐζήτησαν τὴν γνώμην μου ὅταν τὸν ἔκαμαν; Ἐμένα μού φαίνεται ἀνόητος αὐτὸς ὁ νόμος· μού φαίνεται ἄδικος, καταθλιπτικός... καὶ δὲν ἐνοῶ πῶς ἕνας φιλελεύθερος σὰν ἐσὰς ἐπιδοκιμάζει μίαν τέτοιαν τυραννίαν. Θὰ προσπαθῆσω νὰ τὸν ἀπορῶγῃ αὐτὸν τὸν νόμον, εἶνε δικαίωμά μου.

— Ἄλλ' εἶνε λαθρεμπόριον, μητέρα, καὶ τὸ λαθρεμπόριον εἶνε ἀπάτη...

— Ἀρκεῖ! εἶπε ξηρῶς. Δὲν ἔχετε τὴν ἀξίωσιν, πιστεύω, νὰ μὲ διδάξετε τί πρέπει νὰ κάμω. Λοιπὸν σιωπήσατε.

Ἐσιώπησε· ἀλλ' ὅταν ἤλθεν ἡ ὥρα τῆς ἐξετάσεως των κιβωτίων καὶ ὁ τελωνὴς ἠρώτησεν αὐτοὺς ἂν εἶχόν τι πρὸς δῆλωσιν, ὁ φίλος μου, μετὰ τῆς ἰδιαζούσης εἰς αὐτὸν ἀταραξίας, ἀπήντησε:

— Ναί, κύριε, ἡ κυρία ἔχει τρίχαπτα, τὰ ὁποῖα νομίζω πρέπει νὰ πληρώσουν εἰσαγωγικὸν τέλος.

Φαντάζεσθε τὴν ὀργὴν τῆς πενθερᾶς. Οὐδὲν ἠδύνατο νὰ εἶπῃ παρόντος τοῦ τελωνοῦ. Ἐδέησε ν' ἀνοιξῇ τὸ κιβώτιον αὐτῆς, ν' ἀναπτύξῃ πάντα τὰ τρίχαπτα καὶ ν' ἀποτίσῃ τέλος, ὅπερ ἐφάνη εἰς αὐτὴν ὑπερβολικόν. Εἰς ἕκαστον δέμα τριχάπτων ὅπερ εἰδείκνυε, εἰς ἕκαστον ποσὸν χρημάτων ὅπερ κατέβαλλε ἐξηκόντιζε μακινῶδη κατὰ τοῦ γαμβροῦ τῆς βλέμματα καὶ ὑποκώφους ἐπιπλήξεις, ἅς οὗτος ἐδέχετο μὲ ἀδιάπτωτον ἀπάθειαν. Ἄλλὰ τὸ ἐπεσῶδιον ἔληξεν ὅπως ἀπροσδοκῆτως. Ἡ τιμιότης ἐπιδρᾷ οὕτω καὶ πρὸς ἐκείνους ἐπιούσας καταδικάζει ἢ ἐξοργίζει, ὥστε μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ τελωνοῦ, ὡς ἔμειναν μόνοι οἱ δύο ταξιδιωταί, ἡ πενθερὰ τοῦ φίλου μου ἐστράφη πρὸς αὐτόν, καὶ μετὰ στιγμιαίαν σιγὴν ἐναγκαλισθεῖσα αὐτόν:

— Γαμβρέ μου, τῷ εἶπε, εἶσαι λαμπρὸς ἄνθρωπος καὶ πρέπει νὰ σέ φιλήσω.

Ποῦ ἄγει ἡμᾶς ἡ μακρὰ αὕτη προεισαγωγή; ποῦ ἄγουσιν ἡμᾶς αἱ φιλοσοφικαὶ αὐταὶ σκέψεις; εἰς ἰδιαίτερόν τι γεγονός ἐξ οὗ ἐγεννήθησαν, καὶ ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς μελέτης ταύτης, ὅπερ εἶνε ἡ τιμιότης κατὰ τὴν παιδικὴν ηλικίαν.

Ἀπὸ τινων ἐτῶν εὕρισκομαι εἰς ἐμπιστευτικὰς σχέσεις μετὰ μητρός τινος, ἧτις μ' ἀποκαλεῖ γε-

λῶσα ἠθολόγον σύμβουλον τῆς. Ὅσακις δ' ἐν τῇ ἀνατροπῇ των τέκνων τῆς ἀναφέεται ἐνδιαφέρον τι ζήτημα, μοὶ τὸ ἀνακοινῶ, ἐκ τούτου δὲ συνάπτεται μεταξύ ἡμῶν ἀλληλογραφία, ἐν ἣ ἡ μήτηρ μὲν ἐκτίθησιν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ἀγωγῆς ἀναφερόμενα γεγονότα, ἐγὼ δ' ἀπαντῶ ἐκφέρων τὴν γνώμην μου.

Ἀφίνω τὸν λόγον λοιπὸν εἰς τὴν μητέρα.

2 Ἰουλίου 1876.

«Σεβαστέ μοι φίλε, ἀπὸ ὀκτῶ ἐτῶν ὁ υἱός μου, ὡς εἰξεύρετε, μοὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν πολλὰ πράγματα νὰ σκεφθῶ καὶ πολλὰ νὰ μάθω. Σήμερα μὲ φέρει εἰς μεγάλην ἀμνησάν. Ὅλοι αἱ περὶ κληρονομικότητος ἰδέαι μου ἀνετράπησαν. Ἐπίστευα ὅτι τὸ καλὸν δένδρον καλοῦς θὰ παραγάγῃ καρπούς. Μία ἀπὸ τὰς χαρὰς μου, ὅτε ὑπανδρεύθη τὸν σύζυγόν μου, ἦτο ὅτι τὰ τέκνα τὰ ὅποια ἐμελλον ν' ἀποκτήσω ἀπὸ τοιοῦτον ἄνδρα θὰ ἦσαν ἐξόχως τίμια ἐκ γενετῆς. Γεγονός τι ἐτάραξεν ὅλας μου τὰς ἐλπίδας.

Ἡ γραῖα θεῖα μου, ἧτις συγκατοικεῖ μὲ ἡμᾶς ἔχει τὴν συνήθη παρὰ ταῖς ὀμιλικίας αὐτῆς μακρινὰ των προμηθειῶν. Ἐνθυμεῖσθε ὅτι τὰ πλήρη ἀσπροροῦχων ἐρμάρια ἦσαν ἡ ὑπερηφάνεια των παλαιῶν οἰκοδεσποινῶν καὶ τὰ πλήρη γλυκισμάτων ἐρμάρια ἡ χαρὰ των. Ἡ γραῖα θεῖα μου ἔχει λοιπὸν ἐν συρτάριον, εἰς τὸ ὁποῖον κλείει δύο τρεῖς ὀκάδας σακχάρους, εἰς τεμάχια, ὅπως ἐξασφαλίσθῃ ἐκ προτέρων καὶ ἐπὶ ἕνα μῆνα ὅτι ἀνευ ἐμποδίου τινός θὰ πίνῃ τὸν καφὲν μὲ τὸ γάλα τῆς τὸ πρωῖ καὶ τὸ νερόν μὲ τὸ ἀνθόνερο τὴν ἐσπέραν. Ἡ ἀνιχνευτικὴ ἐπιδειξίότης τοῦ ὀκταετοῦς υἱοῦ μου ἀνεκάλυψε ταχέως τὸν θησαυρὸν τοῦτον, ἅμα δὲ ἡ γραῖα θεῖα δὲν εἶνε ἐν τῷ δωματίῳ τῆς, ὁ μικρὸς λαθροθήρας ἐμβαίνει εἰς αὐτὸ προσεκτικᾶ, ξεκρεμᾷ τὸ κλειδίον τοῦ συρταρίου, οὕτως ἀνεκάλυψε τὴν κρύπτην, λαμβάνει τεμάχια τινὰ σακχάρους καὶ ἀπέχεσται μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν. Ἐως ἐδῶ βεβαίως τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε σοβαρόν· ἡ ἠθικὴ πολλῶν παιδίων δὲν ὑψοῦται πάντοτε ὑπεράνω τῆς ἠθικῆς των ὑπηρετῶν, οὔτινες τὴν ὑφαίρεισιν ἐδέσματος ἢ ὀπώρας δὲν θεωροῦσι κλοπὴν. Ἐν τούτοις ἐν πρᾶγμα μὲ λυπεῖ: ὅτι ξεκρεμᾷ τὸ κλειδίον!

Ἄν τὸ συρτάριον ἦτο ἀνοικτόν, ἂν ὁ πειρασμὸς κατελάμβανε αὐτὸ αἰφνιδίως, ἂν ὑπέκυπτεν εἰς αὐτὸν μίαν μόνην φορὰν, θὰ τὸ συνεχώρου, ἀλλ' ἡ προμελέτη, ὁ συνδυασμὸς, ἡ ὑποτροπὴ ἀποτελοῦσιν ἀληθῆ κλοπὴν. Εἰξεύρει κάλλιστα ὅτι ἐκτελεῖ κακὴν πράξιν, διότι ἐκτελεῖ αὐτὴν κρυφίως· ἡ μετριότης αὐτοῦ μάλιστα ἐν τῷ ποσῷ τῆς ἀφαρρομένης σακχάρους, ἡ τέχνη αὐτοῦ ὅπως κατὰ διαλείμματα ὑφαίρῃ αὐτὴν δεικνύει δολιότητα πνεύματος, ἡ ὅποια μὲ ἐμβάλλει εἰς

μεγάλην ἀνησυχίαν. Ἡ γραῖα θεῖα μου, ἡ ὁποία κρατεῖ τὸ συρτάριόν τῆς ἐν τάξει ὡς κατὰστικον, μοὶ εἶπε: «Τὴν τρίτην ἐπῆρς δύο κομμάτια, τρία τὴν τετάρτην, καὶ ἐν μόνον τὴν κυριακὴν»· ἐλυπήθην περισσότερο διὰ τὴν ἐπιδειξίότητά με τὴν ὁποίαν ἠθέλε νὰ κρύψῃ τὴν μικρὰν κλοπὴν του, παρὰ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν κλοπὴν. Ἐχω ἄδικον νὰ λυπῶμαι; Ἀποκριθῆτέ μου.»

Τῇ ἀπήντησα ἀμέσως: «Μὴν ἀνησυχῆτε πολὺ οὐδὲ πολὺ γρήγορα. Τὰ παιδιά πολλάκις ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τι προσιδιάζον εἰς τοὺς ἀγρίους. Οἱ ἄγριοι δὲ ἔχουσι λίαν συγκεχυμένην ἰδέαν τῆς ἰδιοκτησίας· ἡ διαφορὰ τοῦ ἰδικοῦ σου ἀπὸ τὸ ἰδικόν μου συνίσταται εἰς τὸ νὰ λαμβάνω τὸ ἰδικόν σου ὅπως τὸ κατὰστικῶς ἰδικόν μου. Εἰς τὸν πολιτισμὸν ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι ἀνύψωσεν εἰς περιωπὴν ἀρετῆς καὶ καθήκοντος τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἄλλου· ὡς καθῆκον λοιπὸν ἐμπεριλαμβάνεται ἐν τῇ ἀγωγῇ καὶ πρέπει νὰ διυλαθῇ εἰς τὸν υἱόν σας· προσθέσατε ὅτι σπουδαιότατος λόγος τῆς κλοπῆς ταύτης εἶνε ἡ λαμαργία. Λοιπὸν μὴν ἀνησυχῆτε παρὰ πολὺ. Οὐδεμίαν ἰδιαίτεραν κλίσιν πρὸς τὸ κακὸν διαβλέπω ἐν τῷ υἱῷ σας. Ἄλλ' ἀρχίσατε τὴν θεραπείαν τὸ ταχύτερον.»

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἔλαβον τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν

10 Ἰουλίου 1876.

«Ἡ ἀνησυχία μου μετεβλήθη εἰς βαθεῖαν θλίψιν. Οὐδεμίαν πλέον ἀμφιβολία, ὁ υἱός μου δὲν εἶνε τίμιος. Κρίνατε μόνος σας. Ἐκάστην πρωίαν μεταβαίνει εἰς γειτονικὸν ἐκπαιδευτήριον καὶ ἐπιστρέφει τὴν ἐσπέραν. Ἐνεκα τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ ἐπὶ ἠλόκληρον τὴν ἡμέραν ἐκ τῆς οἰκίας προὔπελογισαμεν ὅσα ἀπαιτοῦνται διὰ τὰ γεύματα αὐτοῦ καὶ τὰ παιγνίδια καὶ τῷ δίδομεν τ' ἀναγκαζοῦντα χρήματα.

Μολοντί δὲν κρατῶ τὰ κατὰστικὰ μου τόσον τελείως ὅσον ἡ θεῖα μου τὸ συρτάριόν τῆς, ἐν τούτοις κάμω κ' ἐγὼ τοὺς λογαριασμούς μου καὶ θέλω νὰ τοὺς κάμω. Μεγάλως λοιπὸν ἐξεπλάγη ὅτε ὑπόπτεισα ὅτι ὁ υἱός μου ἐφοῦσκωσε τὸ μαθητικὸν του βιβλίον δαπάναις τοῦ ἰδικοῦ μου. Κατ' ἀρχὰς ἀπέκρουσα τοιαύτην ὑπόνοιαν· μοὶ ἐφάνετο ὅτι τὸν ἐσυκοφάντων· ἀλλὰ χθὲς προσκληθεῖσα ἐνεκα ἐπισκέψεως εἰς τὸν κῆπον, ἀφῆκα τυχαίως παρὰ τὸ ἐργόχειρόν μου τὸ μικρὸν χρηματοφυλάκιόν μου, τοῦ ὁποίου πρὸ μικροῦ εἶχον ἀριθμήσει τὸ ἐμπεριεχόμενον. Ἦτο κυριακὴ καὶ ὁ υἱός μου δὲν ἔλειπεν εἰς τὸ σχολεῖον. Καταβαίνω εἰς τὸν κῆπον, ὅπου μ' ἐπερίμενε μία φίλην μου. Ὁ υἱός μου ἐπαιξε μὲ τὴν ἀδελφὴν του. Εἰσέρχομαι εἰς τὴν δειροστοιχίαν μετὰ τῆς φίλης μου, ὅτε αἴρνης διὰ μέσον των δένδρων, βλέπω ὅτι τὸ παιδίον ἀνέβη εἰς τὸ παρὰ τὸν κῆπον δωματίον καὶ μετὰ δύο λεπτὰ ἐπανῆλθε, τετα-

ραγμένον. Ἀναβαίνω κ' ἐγὼ καὶ τρέχω εἰς τὸ χρηματοφυλάκιόν μου. ἔλειπεν ἐν φράγγκον καὶ ἐν πεντηκοντάλεπτον. Ἡ λύπη μου δὲν εἶχεν ὄρια.

Κατέπεσα εἰς ἐν ἀνάκλιτρον κλαίουσα. Βεβαίως τὰ παιδία νομίζουν ὅτι εἶνε ἰδικά των ὅσα ἔχουν οἱ γονεῖς των, καὶ σκέπτονται ἴσως ὅτι ἀφαιροῦν ἰδικόν των πρᾶγμα. Τὸ σφάλμα των προέρχεται, ὡς τὸ πιστεύω, ἐξ ἀμαθείας, ἐκ πλάνης τινὸς τῆς συνειδήσεως· ἀλλ' ἴσως εἶνε καὶ τὸ σπέρμα ἠθικῆς νόσου ἀνάτου. Οἱ κακοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τοιαῦτα ἀρχίζουσι. Τὴν πρόωρον αὐτὴν πρὸς τὸ κακὸν βροπὴν δεικνύουσιν ἐνίοτε τέκνα ἐντιμοτάτων γονέων. Ὁ υἱὸς ἐνὸς τῶν προσφιλεστάτων φίλων μας, ἀπεβλήθη, δεκαεξαέτης τοῦ Λυκείου ὅπου ἐσπούδαζε, διότι ἔκλεψε πέντε φράγγκα ἀπὸ ἐνα συμμαθητὴν του. Ἄν μᾶς συνέβαινε τοιοῦτο δυστύχημα, δὲν εἰξεύρω τί θὰ κάμῃ ὁ σύζυγός μου. Φρίττω συλλογιζομένη ὅτι δύναται νὰ μάθῃ τὴν κλοπὴν τοῦ υἱοῦ του! Τί νὰ κάμω; πῶς νὰ κόψω ἀπὸ τὴν ρίζαν του, πῶς νὰ καταπνίξω μόλις γεννώμενον τὸ ἐλάττωμα τοῦτο; Ἐγὼ πιστεύω εἰς ἐκείνας μόνον τὰς ἠθικὰς θεραπείας, ὅσων ἰατρός εἶνε αὐτός ὁ πάσχων.

Μία δοκιμασία μοὶ χρειάζεται, μία ἀποφασιστικὴ, ριζικὴ δοκιμασία, ἡ ὅποια νὰ μοὶ ἀνοίξῃ τὴν ψυχὴν του καὶ νὰ τὴν ἀνοίξῃ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον. Πρέπει νὰ μάθω τί συμβαίνει ἐκεῖ μέσα, τί κρύπτεται... Πρέπει νὰ μάθω ὅποιον εἶνε, ὅσπον ἰσχυρόν εἶνε τὸ εἰδεχθὲς αὐτὸ τέρας τὸ ἐμφωλεῖον εἰς τὰ σπλάγγνα τοῦ τέκνου μου. Ἄν εὑρετὴ κανὲν μέσον γράψετε μοι, ἂν εὑρῶ ἐγὼ θὰ σῶς τὸ γράψω.»

15 Ἰουλίου 1876.

«Ἐύρηκα. Ἀῦριον θὰ κάμω τὴν ἀπόπειραν. Ἐπιχειρῶ σοβαρότατον, πρᾶγμα, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη. Τρέμω ὅπως τὴν παραμονὴν ἐγχειρίσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἐξέλθῃ ἡ ἀπόφασις τοῦ ἰατροῦ, ὅστις θὰ εἴπῃ:— Ὁ υἱὸς σας θ' ἀποθάνῃ!» ἢ «Ὁ υἱὸς σας θὰ σωθῇ!»

Μετὰ δύο ἡμέρας.

«Ἰδοὺ τί συνέβη. Ἡμεθα καὶ οἱ τρεῖς ἐν τῇ μικρᾷ αἰθούσῃ, ὁ σύζυγός μου, ὁ υἱός μου καὶ ἐγὼ. Τὸ παιδίον ἔγραψε τὸ μάθημά του. Τότε διὰ φωνῆς συγκεκινημένης, ἦν ἐν τούτοις προσεπάθουν νὰ καταστήσω ἡσυχον:

— Ἐγὼ μίαν δυσάρεστον εἶδησιν νὰ σοὶ ἀναγγείλω, εἶπα εἰς τὸν σύζυγόν μου.

— Ποῖαν;

— Ἀγαπᾷς ὅπως καὶ ἐγὼ τὸν μικρὸν ὑπέρτην μας, τὸν Γιάννην;

— Βέβαια· τὸν ἔχομεν ἀπὸ μικρὸ παιδί εἰς τὸ σπῆτι μας. Εἶνε παιδί τιμίων γονέων καὶ πιστῶν ἀνθρώπων μας. Τὸν ἀγαπῶ πολύ. Τί συμβαίνει;

— Οἱ ἐπαινοὶ σου καθιστοῦν δύσκολον τὴν ἀπάντησίν μου.

— Λέγε.

— Νομίζω ὅτι ὁ Γιάννης δὲν εἶνε τίμιος.

— Ὁ Γιάννης δὲν εἶνε τίμιος! ἀδύνατον.

— Ἄλλ' ἂν σοῦ ἔλεγα ὅτι εἶμαι σχεδὸν βεβαία ὅτι ἔκλεψε;

— Ἐκλεψε! ἀνέκραξεν ὁ σύζυγός μου ὁ Γιάννης! Πότε; ἀπὸ ποῖον; Τί; Ποῖας ἀποδείξεις ἔχεις;

— Ἀποδείξιν ἀναμφισβήτητον· ἔκλεψεν ἰδικὰ μὰς χρήματα!

— Ἰδικὰ μὰς χρήματα! καὶ τοῦ ἐκάμαμεν τόσα καλά· τὸν ἀνεθρέψαμεν ὡς παιδί μὰς. Εἶνε τὸ ἴδιον ὡς νὰ ἔκλεπτεν ὁ ἴδιος ὁ υἱός μας. Πῶς τὸ ἐνόησες;

«Ἐμείνα στιγμὴν τινὰ χωρὶς ν' ἀπαντήσω παρακολουθούσα διὰ τοῦ βλέμματός μου τὸν υἱόν μου.

«Ἐἶχε γείνει ὀλίγον ὠχρὸς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συνδιαλέξεως, μολοντί δ' ἔκυπτεν εἰσέτι ἐπὶ τοῦ τετραδίου του, ἡ γραφὴς του εἶχε σταματήσει· ἤκροστο.

«Ἐξηκολούθησα λοιπόν: Πρὸ δύο ἡμερῶν ἐλησμόνησα τὸ χρηματοφυλάκιόν μου, ἐδῶ, ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ τραπέζι.

(Ὁ υἱός μου ἤρχισε νὰ ὑποτρέμῃ).

«Ἐἶχα μετρήσει ἀκριβῶς πόσα εἶχα εἰς τὸ χρηματοφυλάκιόν μου.

(Ἐκαστος λόγος μου ἔκαμνε τὸν υἱόν μου νὰ τρέμῃ περισσότερο.)

«Κατέβην εἰς τὸν κῆπον, ἀφήσασα τὸν Γιάννην εἰς τὸ πλάγι, νὰ καθαρίζῃ τὴν βιβλιοθήκην. Μόνον αὐτός ἦτο εἰς τὰ δύο δωμάτια. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγων λεπτῶν περίπατον ἐπέστρεψα ἐξάφνα καὶ ἤκουσα βήματα βιαστικά. Ἐρβαίνω εἰς τὴν βιβλιοθήκην, ὁ Γιάννης δὲν ἦτο ἐκεῖ. Τρέχω εἰς τὸ χρηματοφυλάκιόν μου, ἔλειπεν δύο ἀργυρὰ νομίσματα.

(Ὁ υἱός μου εἶχε γείνει κάτωχρος.)

«Ἡ κλοπὴ εἶνε φανερά. Τώρα τί πρέπει νὰ κάμωμεν;

Ὁ σύζυγός μου ἐσιώπα. Ἐφαίνετο βαθέως συγκεκινημένος. Ἡ συνήθως ἤρεμος φυσιογνωμία του ἐδείκνυε μεγάλην ταραχὴν. Ἀπήντησε τέλος μὲ φωνὴν τρέμουσαν:

— Ἐν πρᾶγμα μὰς μένει νὰ κάμωμεν... νὰ τὸν στείλωμεν εἰς τοὺς γονεῖς του. Οἱ καυμένοι! πῶς θὰ τοὺς φανῇ! Εἶνε τόσο τίμιος ἄνθρωπος! Τί θὰ γείνη ὁ πατήρ του; Φαντάζομαι πῶς θὰ μοῦ ἐφαίνετο ἐὰν ἐμάνθανα ὅτι ὁ υἱός μου...

Ἐδῶ ἐσταμάτησε· ἡ συγκίνησις δὲν τὸν ἔφρινε νὰ ὁμιλήσῃ.

«Παρετήρουν τὸν υἱόν μου· τὰ χεῖλη του ἔτρεμον.

«Τί θὰ εἴπῃς εἰς τοὺς γονεῖς του; ἠρώτησα τὸν σύζυγόν μου.

— Ὅλα.

— Ὅλα διώξῃς τὸν Γιάννην;

— Μ' ἐρωτᾷς ἂν θὰ τὸν διώξω! ἐφώναξε.

Δὲν θέλω οὔτε νὰ τὸν ἰδῶ πλέον. Οἱ κλέπται μοῦ ἐμπνέουν φρικτὴν ἀπέχθειαν.

Ἐτρόμαξα ἐκ τοῦ μεγάλου φόβου ὃν ἐξέφραζεν ἡ φυσιογνωμία τοῦ υἱοῦ μου. Ἡμεῖς αἱ μητέρες δὲν δυνάμεθα νὰ μείνωμεν ἐπὶ πολὺ ἄκαμπτοι, ἐπανέλαθα δὲ ἡρέμα.

— Ἠσύχασε, φίλε μου! Συλλογίσου ὅτι ὁ Γιάννης εἶνε μόνον δεκατριῶν ἐτῶν. Εἶνε δυνατόν ἀκόμη νὰ διορθωθῇ. Μερικὰ παιδιὰ δὲν ἔχουν συνειδήσιν τῶν σφαλμάτων τὰ ὅποια κάμνουν.

(Ὁμίλου περὶ τοῦ υἱοῦ μου, ὅπως τὸν συνδιαλάζω ὀλίγον μὲ ἐμὲ αὐτὴν).

«Δὲν εἶνε προτιμότερον ἐξηκολούθησα νὰ ἀποταθῶμεν εἰς τὴν συνείδησιν αὐτοῦ διὰ νὰ τὸν κάμωμεν νὰ ἐνοήσῃ μόνος του τὸ σφάλμα του;

— Μόνον αὐστηροτάτη τιμωρία εἴμπορεῖ νὰ τὸν διορθώσῃ. Ἡ πράξις του εἶνε ἀδικαιολόγητος. Σοῦ ὑπόσχομαι νὰ περιορίσω τὴν ὀργὴν τοῦ πατρός του. Τὸν γνωρίζω· θὰ εἶνε τρομερὸς ἄμα μάθῃ τὸ σφάλμα τοῦ υἱοῦ του. Ἄλλ' ἂν μοῦ ζητήσῃ τὴν συμβουλήν μου θὰ τῷ τὴν δώσω χωρὶς δισταγμόν.

— Καὶ τί θὰ τὸν συμβουλεύσῃς;

— Νὰ κλείσῃ τὸν υἱόν του τρεῖς μῆνας εἰς ἐν σωφρονιστήριον.

— Εἰς τὴν φυλακὴν! ἀνέκραξα μετὰ φόβου, διότι οὐδ' ἐφαντάσθησαν κἄν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὅτι τὸ πρᾶγμα ἤθελε προχωρήσει μέχρι τοῦ σημείου τούτου.

(Ὁ υἱός μου ἦτο πελιδνότατος ἐκ τρόμου).

— Εἰς τὴν φυλακὴν! ἐξηκολούθησα, εἰς τοιαύτην ἡλικίαν! Ὅλα τὸ πᾶσις ἀπελπισία!

— Τόσο τὸ καλλίτερον. Ὅσο αὐστηρόν καὶ ἂν εἶνε τὸ μάθημα, τοῦ ἀξίζει. Πῶς! βλέπομεν κάθε ἡμέραν μικρὰ δυστυχῆ παιδιὰ, τὰ ὅποια φυλακίζονται διὰ μικροκλοπὰς, τὰς ὁποίας ἐπραξάν ἀπὸ πείναν, ἀμαθείαν, ἐγκαταλείψιν καὶ δὲν θὰ τιμωρήσωμεν μὲ αὐτὴν τὴν ποινὴν παιδιὰ τὰ ὅποια κλέπτουν μόνον ἀπὸ κακίαν ψυχῆς!...

Ἄνετριχίσασα ἀκούσασα τὴν λέξιν ταύτην.

«Ναὶ ἀπὸ κακίαν, διότι ἡ ἄνεσις εἰς τὴν ὁποίαν ζοῦν τὰ προφυλάττει ἀπὸ τὸν πειρασμόν. Μόνον μὲ αὐτὸ τὸ μέσον βλέπω ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ σωθῇ ὁ Γιάννης. Ἴσως δὲν εἶνε ἀδιόρθωτος, ἀλλ' αὐστηρὰ τιμωρία μόνον εἴμπορεῖ νὰ τὸν διορθώσῃ. Πρέπει πρὶν τὸν ἀποδώσωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν νὰ μάθῃ διὰ τῆς λύπης, διὰ τῆς ταπεινώσεως πόσον μεγάλη ἀρετὴ εἶνε ἡ τιμιότης, ὅτι εἶνε ἡ βᾶσις τῆς κοινωνίας, διότι χωρὶς αὐτὴν ὁ κόσμος θὰ γερῆ ἀπὸ ψεῦδος καὶ ἀτιμίαν, ἀρπαγὴν καὶ μῖσος. Ὅλα γράψω εἰς τὸν πατέρα τοῦ Γιάννη.

«Ὁ σύζυγός μου τότε ἠγέρθη καὶ διηυθύνθη εἰς τὸ σπουδαστήριόν του· ἀλλ' ὁ υἱός μου, ὡς ὑπ' ἐλαττηρίου κινήσει, ἀνηγέρθη συγχρόνως καὶ ὁρμήσας πρὸς τὸν πατέρα του ἐρρίφθη εἰς τοὺς πόδας του. Ἐφαίνετο ὡς νὰ ἤθελε νὰ πατηθῇ ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐκραύγαζε φοβερῶς κλαίων καὶ ὀλολύζων: Δὲν θέλω! Μὴ πᾶς! Μὴ γράψῃς! Δὲν πταίει διόλου ὁ Γιάννης! Ἐγὼ! Ἐγὼ πταίω!

— Σὺ! ἀνέκραξεν ὁ σύζυγός μου ἀνασηκώσας αὐτὸν βιαίως.

— Ναί! ἐγὼ! εἶπε τὸ παιδίον, τοῦ ὁποίου ὁ φόβος ἐξηλείφθη ἐνώπιον τοῦ κινδύνου ὃν διέτρεχεν ὁ φίλος του. Ναί! ἐγὼ! ἐγὼ ἐπῆρα τὰ λεπτὰ τῆς μητέρας. Ἐμένα νὰ στείλῃς ἔς τὴν φυλακὴν! Θέλω νὰ μὲ στείλῃς! Ἐχεις δίκαιον. Τιμώρησέ με! τιμώρησέ με!»

Καὶ ἡ φωνὴ του ἐπνίγετο εἰς τὰ δάκρυά του. Ὁ σύζυγός μου εἶχε καταπέσει ἐπὶ τινος ἀνακλιντροῦ καταβληθείς ὑπὸ τῆς αἰφνιδίως λύπης. Ἐγὼ ἐπωφελήθη τὴν στιγμὴν, καὶ λαβούσα τὸ παιδίον εἰς τοὺς βραχίονάς μου τὸ μετεκόμισα εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον εἰπούσα εἰς αὐτό: Μείνε ἐδῶ! Ἐπειτα ἐπέστρεψα πρὸς τὸν σύζυγόν μου.

— Σοῦ εἶπε τὴν ἀλήθειαν! αὐτός εἶνε ὁ ἐνοχος! Τὸ εἶξερον! Ἡμῖν τῆς ἰδέας, ὅπως καὶ σὺ, ὅτι τῷ ἐχρειάζετο ἐν τρομερὸν μάθημα. Ἐκάμα τὴν δοκιμὴν. Ὅσον σκληρὰ καὶ ἂν ὑπῆρξε δὲν μετανοῶ. Ἡ ὁμολογία του, καὶ πρὸ πάντων ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον τὴν ἔκαμε, ἐξάλειψε ὀλίγον τὸ σφάλμα του πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ἐφάνη τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του καὶ ἡ ψυχὴ αὐτὴ δὲν εἶνε αἰσχρὰ. Μὴ λυπήσῃ, φίλε μου· συνετρίψαμεν τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄψεως. Ὁ υἱός σου θὰ γείνη ἄξιός σου.

«Ὁ σύζυγός μου δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ μοῦ ἀπαντήσῃ. Ἐν τούτοις ἀνηγέρθη, μὲ ἠκολούθησε καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου εἶχα κρῦψει τὸ παιδίον. Ἄλλὰ δὲν ἦτο πλέον ἐκεῖ. Ἐκπληκτος, σχεδὸν ἀνήσυχος, ὄρω εἰς τὸ παράθυρον... καὶ τί βλέπω; Τὸν υἱόν μου τρέχοντα πρὸς τὸν Γιάννην, ἐναγκαλιζόμενον αὐτὸν καὶ δίδοντα αὐτῷ τὸ μικρὸν ὀρολόγιόν του, ὅπερ εἶχεν ἀγοράσει διὰ τῶν χρημάτων τὰ ὅποια εἶχε λάβει ὡς δῶρον τῆς πρώτης τοῦ ἔτους. Ὁ Γιάννης ἀνθίστατο, δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ τὸ δῶρον.

— Πάρε το, Γιάννη, πάρε το, τῷ ἔλεγεν ὁ υἱός μου, σὲ παρακαλῶ πολὺ!...

«Ἡ σκέψις του, ἦν ἐμάντευσα μὲ συνεκίνησε βαθέως. Ἡ ἀνάγκη αὐτῆς ἐπανορθώσεως τῆς ἀδικίας, ἦν δὲν ἐπροξένησε ἀλλὰ μικροῦ δεῖν ἐπροξένησεν εἰς τὸν φίλον του, ἡ ἰδέα αὐτῆ νὰ τὸν ἀποζημιώσῃ διὰ τὴν ἀδικίαν ὑπόνοιαν ἢ ὅποια τὸν ἐπεβάρυνεν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, μοὶ ἐφάνη πηγάζουσα ἐκ γενναίας ψυχῆς, ἥτις ἦτο ἀδύνα-

τον να μη είνε κατὰ βάθος ἐντιμος. Στραφεῖσα τότε πρὸς τὸν σύζυγόν μου: Ἐπῆρες ὀλίγον θάρρος; τῷ εἶπον.

— Τόσον σαλῆρὰ πληγὴ δὲν θεραπεύεται εὐκόλως, μοὶ ἀπεκρίθη. Συνεινήθη, ἀλλὰ δὲν ἐπαρηγορήθη.

Τὴν στιγμήν ἐκείνην εἰσῆλθον ὁ Γιάννης καὶ ὁ υἱός μου.

— Ἀρέντη, εἶπεν ὁ Γιάννης, αὐτὸ τὸ βωλόγι θέλει καὶ καλὰ νὰ μοῦ τὸ δώσῃ ὁ Ἀριστείδης· μὰ ἐγὼ δὲν τὸ θέλω· δὲν πρέπει νὰ μοῦ τὸ δώσῃ.

Ὁ σύζυγός μου ἔμεινεν ἐπὶ στιγμήν ὡς ἀναπολόγητος· δάκρυα ἔρρεον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του.

— Πολύ καλὰ κάμνεις, Γιάννη, εἶπεν εἰς τὸν μικρὸν ὑπῆρέτην τὸ νὰ μὴ λαμβάνῃ κανεὶς τὸ πρᾶγμα ποῦ δὲν τῷ ἀνήκει εἶνε τιμιότης· τὸ ν' ἀρνήται, ὅτι νομίζει πῶς δὲν πρέπει νὰ τὸ δεχθῇ καὶ ὅταν τοῦ τὸ δίδουν, εἶνε ἀκόμη καλλίτερον, εἶνε εὐγένεια. Μὲ τὴν διαγωγὴν σου δίδεις εἰς τὸν υἱόν μου διπλοῦν μάθημα, ἀπὸ τὸ ὅποιον θὰ ὠφεληθῇ, ἐλπίζω. Πάρε τὸ ὠρολόγιον αὐτό, σοῦ δίδω τὴν ἄδειαν. Πήγαινε τώρα, παιδί μου.

Ὁ Γιάννης ἐξῆλθε εὐτυχῆς καὶ συγκεκριμένως. Ὁ σύζυγός μου ἐχώρησε τότε κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν υἱόν του καὶ τῷ εἶπε:

— Σοῦ ὑπόσχομαι νὰ λησμονήσω τί συνέβη, ἀλλ' ὑπὸ ἓνα ὄρον: νὰ τὸ ἐνθυμήσαι σύ πάντοτε!

(Ernest Legouvé)

K

ΞΑΥΕΡΙΟΣ ΛΑΝΔΕΡΕΡ

Σημειώσεις.

Ὁ τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα ἀποβιώσας γηραιὸς Βαυαρὸς καθηγητὴς τῆς χημείας Ξαυέριος Λάνδερερ δὲν πρόκειται νὰ κριθῇ ἐνταῦθα ὑπὸ ἔποιν ἑπιστήμονος. Καὶ ἡ Ἐστία ἐν τῷ δελτίῳ αὐτῆς καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Χρηστομάνος ἀρκούντως περιέγραψαν αὐτὸν ὡς τοιοῦτον. Ἐνταῦθα μόνον ἀτελῶς θὰ σκιαγραφηθῇ ἐν σημειώσεσιν, αἵτινες συνδέονται μὲ τόσα γεγονότα!

Ἦτο τὸ σωτήριον ἔτος 1861, ὃ δὲ Ὀθων ἐβασίλευεν ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἦτο παιδίον ἔτι, καὶ μεταξὺ τῶν δημῶν ἡ φήμη τοῦ Λάνδερερ ἦτο μεγάλη. Καθ' ἑκάστην Κυριακὴν ἐν τῷ Πολυτεχνεῖῳ διευθυνομένῳ ὑπὸ τοῦ κ. Λυσάνδρου Καυταντζόγλου καὶ κειμένῳ τότε κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς ἐν τῇ οἰκίᾳ Σπηλιωτάκη, ἀκριβῶς ὅπου νῦν εἶναι ἐγκατεστημένη ἡ γ' δημοτικὴ Σχολὴ τῶν κορα-

σίων, ἐγένετο διδασκαλίαν πρακτικῶν μαθημάτων τὴν πρωίαν χάριν τῶν πολλῶν. Ὁ Γρηγόριος Παπαδόπουλος ἐδίδασκεν ἱστορίαν, ὁ Ἰωσήφ Μίνδλερ στενογραφίαν, ὁ Λάνδερερ ἐδίδασκε Φυσικὴν ἅμα καὶ Χημείαν.

Ἄλλ' ἡ αἴθουσα τῶν παραδόσεων ἦτο ἐνωρὶς μεστὴ πλήθους πολλοῦ καὶ ἡμεῖς οἱ μικρότεροι μετὰ δυσκολίας ἠδυνάμεθα νὰ βλέπωμεν. Ὁ Λάνδερερ προὐνόησε περὶ τούτου καὶ διὰ τοῦ συνήθους αὐτοῦ καλοκαυθίου ὕφους παρεκίνησε τοὺς ἀκροατὰς νὰ ἀφήσωσι κενὰς τὰς δύο πρώτας σειρὰς θρανίων διὰ τὰ καυμένα τὰ παιδιὰ.

Οὕτως ἐγνωρίσθημεν καὶ ἀπὸ ἐγνωσκόμεν ὅτι ἡ θέσις μᾶς περιμένει ἐν τῇ αἴθουσῃ, ἐπισκεπτόμεθα τὸν Λάνδερερ ἐν τῷ χημείῳ κειμένῳ ἐν ἐνὶ τῶν ἰσογειῶν δωματίων τῆς αὐλῆς.

Συνέπεσε τότε νὰ ἀπέλθῃ ὁ παρασκευαστὴς τοῦ καθηγητοῦ καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἐδέχθη τὴν προσενηχθεῖσαν αὐτῷ θέσιν παρασκευαστοῦ, καὶ ἔκτοτε χρονολογεῖται φιλία καὶ σεβασμὸς ὄν, φεῦ, ὁ θάνατος μόνον ἔμελλε νὰ διακόψῃ.

Ἀργότερον τῷ 1862 ἐνθυμοῦμαι τὸν Λάνδερερ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐδίδασκε τὴν πρωίαν ἀπὸ ὥρας 8-9 καὶ τὸ μάθημα αὐτοῦ ἦτο τὸ ἐντεκτῆριον τῆς νεολαίας τῶν γυμνασίων, ἧτις κατελίμπανεν ὅ,τι μάθημα συνέπιπτε τὴν ὥραν ἐκείνην, ἵνα προσέρχεται εἰς τὸ μάθημά του. Παρέδιδεν εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τὸ νῦν λεγόμενον τῆς φυσικῆς καὶ συνέβαιναν ἐν τούτῳ τὸ ἐναντίον ἀπ' ὅ,τι εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, διότι ἐδῶ συνηρόμεθα εἰς τὰ ἄνω θρανία καὶ δεῖλοί καὶ συνεσταλμένοι πρὸ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν πολιτῶν ἡμεῖς ἔτι τοῦ Γυμνασίου τρόφιμοι ἠκροώμεθα.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Λάνδερερ ἦτο ἀπλὴ καὶ εὐληπτος, μετεῖχε δὲ πῶς διαλόγου οἰκογενειακοῦ μᾶλλον ἢ παραδόσεως ἀπὸ ἑδρας. Ἡ ξενίζουσα αὐτοῦ προφορὰ καὶ τὸ ἀπαραίτητον λοιπόν, ὅπερ δὲν ἐδίσταζε νὰ παρενθέτῃ καὶ μεταξὺ τῆς λέξεως, μᾶς ἔθελγον καὶ ἐγοήτευον. Ἦτο δὲ ζωηρότατος καὶ εὐθυμος, διότι δὲν εἶχεν ἔτι προσβληθῇ ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, ὅφ' ἦς ἐνόμιζεν ὅτι ἐπάσχεν.

Τὸ χημείον τοῦ Πανεπιστημίου ἐγκατεστημένον τότε ἐν τοῖς ὑπογεῖοις ἔνθα νῦν φυλάττονται τὰ διπλὰ καὶ πολλαπλὰ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης βιβλία, ἦτο ἀληθῆς διαμονὴ ἀληθιστοῦ. Τὰ πολυποίκιλα φυαλίδια, ἅτινα ἐσὺναζεν ἀπανταχόθεν ὁ Λάνδερερ, τὰ ὑέλαινα κέρατα ἀνόμοια πάντα τὸ σχῆμα, ἔτι δὲ παντοῖαι συλλογαὶ παραδόξων πραγμάτων, ἅς κατήρτιζεν ἑκάστοτε, ἀνθρώπινος σκελετὸς ὄρθιος ἐν τινι γωνίᾳ, κράνιον ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐφ' οὗ ἦσαν ἐγγεγραμμένα λατινικὰ ῥητὰ, εἰκόνες περιεργοὶ καὶ

παράδοξοι καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις φῶς ὀλίγον τῆς ἡμέρας, ἐν δ' ἡμέραις χειμεριναῖς ἐν κηρίον διαχέον πένθιμον λάμπιν.

Ἰδιαιτέραν παρῆγον αἰσθητὴν τὰ νυκτερινὰ λεγόμενα μαθήματα τοῦ Λάνδερερ. Δύο ἐγίνοντο τοιαῦτα κατ' ἔτος, ἐν κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ ἐν κατὰ τὰς διακοπὰς τοῦ Πάσχα, εἰς αὐτὰ δὲ συνήγετο ἡ πόλις δύναμαι εἰπεῖν πᾶσα. Οἱ διάδρομοι τοῦ Πανεπιστημίου, ἡ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν αὐλή, ἡ ὁδὸς ἐξῶ ἦσαν πλήρεις κόσμου. Ἡμεῖς οἱ εὐνοοῦμενοι εἰχομεν ἐνωρὶς τὴν εἰσοδὸν ἐξ ἄλλης θύρας καὶ πολὺ πρὸ τῆς ὥρας τοῦ μαθήματος ἢ αἰθουσα ἐπληροῦτο καὶ οἱ ἐξῶθεν ὄντες ἀνέμενον μεθ' ὑπομονῆς τὰ ἐν τῇ αὐλῇ πειράματα.

Σκοπὸς τῶν νυκτερινῶν αὐτῶν μαθημάτων ἦτο ἡ ἐκτέλεσις τῶν πειραμάτων ἐκείνων ὅσα δὲν ἠδύναντο νὰ γείνωσιν ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἡμέρας, ὡς τὰ τῆς καύσεως ἐν τῷ ὄξυγονῳ, τὰ τῆς ἐνώσεως τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀντιμονίου μετὰ τοῦ χλωρίου καὶ οὕτω καθεστῆς. Ἀλλὰ πλὴν τούτων τῶν ἐπιστημονικῶν πειραμάτων προσέθετεν ὁ Λάνδερερ χάριν τῶν πολλῶν καὶ ἄλλα θεαματικώτερα.

Οὕτως ἐν τῇ αὐλῇ ἐκαίοντο βεγγαλικοὶ καὶ ῥωμαϊκοὶ πυρσοί, ὡς τοὺς ἀπεκάλει, πύραυλοι ἀνεπετῶντο εἰς τὸν ἀέρα καὶ ποτε ἐν αὐτῇ τῇ αἴθουσῃ ἐγένετο τὸ πείραμα τοῦ ὑγροῦ πυρός.

Ὁ μακαρίτης Λάνδερερ εἶχεν ἐφεύρει ἐνωσιν τινὰ περὶ ἧς διετείετο ὅτι ἔκαιεν καὶ ὑπὸ τὸ πῦρ καὶ ἐθάπτισεν αὐτὴν τὸ ὑγρὸν πῦρ τῶν Βυζαντινῶν. Ἡ συγκίνησις ἦτο μεγάλη καὶ ὡς εἶκος πολλοὶ ἐσπευσαν νὰ ἴδωσιν ἐν τῷ νυκτερινῷ μαθηματικῇ τὴν νέαν ἐφεύρεσιν. Παρῆν δὲ καὶ ὁ τότε ἐπίσκοπος Ἰδρας Νεόφυτος, συνοδικὸς τυγχάνων ἐν Ἀθήναις. Σβύνονται τὰ ἐν τῇ αἴθουσῃ φῶτα, λαμβάνει ὁ Λάνδερερ τὸν πυρσὸν τοῦ ὑγροῦ πυρός ἀνὰ χεῖρας, καὶ νέος Καλλίνικος, τὸν ἐμβαπτίζει εἰς τὸ ὕδωρ, ἀναφωνῶν. «Τετέλεσται. Οἱ Τοῦρκοι κατεστράφησαν, πανιερώτατε».

Καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἐγένετο, ἀλλ' ἐξ ἀβλεψίας τοῦ παρασκευαστοῦ ἀνεφλέχθη διὰ μίαν ὄλη ἡ σκευασία, ὁ ἀγαθὸς ἐπίσκοπος παρ' ὀλίγον κατεκαίετο καὶ τὰ ἴχνη τοῦ ἐπιγενομένου λάθους ἀκόμη καὶ νῦν ἐπιφαίνονται ἐν τῇ ὀροφῇ τοῦ ἀμφιθέατρο τῆς φυσικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

Ἐπῆλθεν ἡ ἐξῶσις τοῦ Ὀθωνος. Ὁ Λάνδερερ πολὺ κατεβλήθη ἐκ τούτου. Ἀλλὰ πιστὸς τοῦ καθηκόντος τηρητῆς, παρέμεινε μὲν ἐνταῦθα ἀλλὰ τετρωμένος τὴν καρδίαν. Ἐν τῇ πολυκυμάντῳ δὲ τότε προσωρινῇ καταστάσει κατόκει ἐν τῷ Βασιλικῷ φαρμακείῳ, οὗ ἦτο διευθυντὴς ὅπως ἐπιβλέπη διαρκῶς καὶ φυλάττη. Τὸ βασιλικὸν

φαρμακεῖον ἦτο ὅπου νῦν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ κατὰ τοὺς θεινοὺς τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1863 ἐμφυλίους σπαραγμοὺς προσεβλήθη ὑπὸ τῶν ἀλληλομαχομένων. Ἐκεῖνος ἐκλείσει τὰς θύρας καὶ συναγαγὼν τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν ἠτοιμάσθη πρὸς ἄμυναν. Οὐδὲν ὅμως ἐγένετο.

Ὅτε ἀργότερον ἐν τῷ φαρμακείῳ τὸν ἠρώτων πῶς θὰ ἀπέκρουε τὴν προσβολὴν μὴ ἔχων ὄπλα, μὴδὲ πυρίτιδα, μοὶ ἐπέδειξεν ἄνω τῆς λεπτῆς κλίνης τοῦ δύο πυρσῶν. Ἦσαν οἱ πυρσοὶ τοῦ ὑγροῦ πυρός καὶ δι' αὐτοῦ διετείετο ὅτι θὰ κατετρόπωνε τοὺς ἐπιδρομείς.

Ποσάκις ἔκτοτε, νέας τάξεις πραγμάτων ἐγκαθιδροβείσης, μοὶ ἐπανελάμβανεν ὅτε προσεβάλλετο ὑπὸ τῶν πόνων τῆς ἀσθενείας, ὅφ' ἧς ἐνόμιζεν ὅτι πάσχει: «*Α!* κοῦ ἐκείνοι οἱ καιροὶ! ἀπ' οὗτου ἐφυγεν ὁ Ὀθων ἠσθένησα καὶ πάσχω».

Δὲν γνωρίζω ἂν ἐπάσχεν ἡ ὄχι. Πάντες οἱ περὶ αὐτὸν ἐνόμιζον ὅτι ὄχι· βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι διηγείτο πάντοτε τὴν ἀρχὴν τῆς ἀσθενείας του προελθούσαν ἐξ εἰσπνοῆς ἀτμῶν ὑδροκυανικοῦ ὀξέος, ὅτε διδάσκων τὴν δηλητηριώδη αὐτοῦ ἐνέργειαν ἐπεδείκνυεν αὐτὴν ἐπὶ μικροῦ κυνός, ὃν ἐπειράθη νὰ σώσῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου.

Παρῆλθον ἔκτοτε εἴκοσι ἐτῆ καὶ ὁ Λάνδερερ ἀπέθανεν ἐκ θανάτου ἀκαριαίου καὶ ἠσύχου, ὅπως ἐναντίου πρὸς τὴν ἀνήσυχον αὐτοῦ ζωὴν.

ΠΟΣΟΝ ΣΤΟΙΧΙΖΕΙ ΕΝ ΦΙΛΗΜΑ.

Πόσον παράδοξοι καὶ ἰδιότροποι ἰδέαι ἐπέρχονται ἐνίοτε ἐνεκα τῆς ἀρχῆς εἰς τοὺς διατρίβοντας εἰς τὰ λουτρά τῆς Εὐρώπης, δεικνύει τὸ ἐξῆς συμβάν ἐσχάτως ἐν Καρλσβάδη. Ἐν τινι τραπέζῃ οἰκειῶν καὶ φίλων ὁ κόμης Σ. ἐκάθητο ἀπέναντι τῆς βαρωνίδος φόν Β, τῆς θελκτικωτέρας ἴσως ξανθῆς ὅσαι ἐπάτησάν ποτε εἰς τὰ λουτρά τῆς Καρλσβάδης. Ὁ διάλογος, ὡς εἶκος, ἦτο φαιδρὸς καὶ ἤρεμος, καὶ ὁ λόγος ἐφέρετο ἐπὶ διαφόρων πραγμάτων, φυσικῶν καὶ πλήρως εὐφυολογιῶν. Αἴφνης ὁ λόγος ἦλθε καὶ εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸν παρελθόντα χαίμωνά διοργανωθὲν πζζάριον πρὸς φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς, καθ' ὃ κυρία τις ἐπώλησε τὸ περιστήριον τρίχαπτόν τῆς κατὰ ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, καὶ ἐπομένως ὁ λόγος κατόπι ἐστράφη περὶ τὴν ἐρώτησιν, πόσον στοιχίζει ἐν φιλῆμα· «—Ἐκατὸν λουδοβίκεια, ἀπῆντησεν ὁ κύριος φόν Δ. διορθῶν τὸν μῦστακά του. «—*Α* μπά! ἑκατὸν λουδοβίκεια!... Ἐγὼ δίδω

κατὰ τὴν περίστασιν καὶ πεντακόσια, εἶπε ὁ βαρῶνος Β. «— Ἐγώ, ἀπήντησεν ἔνθους ζωγράφος τις παρακαθήμενος, δι' ἐν φίλημα ἐκείνης τὴν ὁποίαν λατρεύω δίδω τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. «— Τί γνώμη ἔχετε σεις, κυρία μου, ἠρώτησεν ἕτερος τὴν βαρωνίδα φὸν Β... Ἡ ὠραία ξανθὴ ἔσεισε μικρὸν τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπήντησε πονήρως: «— Δὲν μοῦ φαίνονται πολλὰ ἐκατὸν λουδοβίκεια δι' ἐν φίλημα. «— Τότε λοιπὸν, ἀναφωνεῖ ὁ κόμης Σ. ταχέως ἐγερθεῖς, μοὶ δίδετε ἐν φίλημα ἀντὶ χιλίων λουδοβικέων; «— Εὐχαρίστως, ἀπήντησεν ἡ βαρωνίς, ἂν πρόκηται τὰ χρήματα νὰ δοθῶσιν πρὸς φιλανθρωπικὸν σκοπὸν· εἶτα δὲ σκεφθεῖσα ἐπὶ μικρὸν χρόνον ἔκλινε τὴν χαρίεσσαν αὐτῆς κεφαλὴν μειδιῶσα πρὸς τὸν κόμητα, μετὰ ἐπιφθόνου δὲ βλέμματος καὶ παλμῶν καρδίας εἶδον οἱ λοιποὶ κύριοι τὸν εὐτυχεῖ βαρῶνον ἀσπαζόμενον τὰ εὐγενῆ καὶ χαριτόβουρα χεῖλη.

Ἡ τιμὴ τοῦ φιλήματος μετὰ τινος ὥρας μετεβιδιάσθη εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῶν λουτρῶν διὰ πτωχοῦς ἀσθενεῖς ἔχοντας ἀνάγκην περιθάλψεως.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἄρθρον τι τῆς μεταξὺ Κίνας καὶ Γαλλίας συνθήκης, ἣτις ὑπεβλήθη εἰς τὴν κύρωσιν τῶν Γαλλικῶν Βουλῶν, ἀναφέρει ὅτι ἐν ἡ περιπτώσει ἡ Κίνα ἀποσάσθη τὴν κατασκευὴν σιδηροδρόμων δέον νὰ ἀποσάσῃ εἰς τὴν γαλλικὴν βιομηχανίαν κτλ. Πρὸ πέντε ἢ ἕξ ἐτῶν εὐδαίς πολιτικὸς τῆς αὐτῆς τοῦ Πεκίνου ἤθελε τολμήσει νὰ εἰσαγάγῃ ἐν ἐπίσημῳ ἐγγράφῳ τὸν λόγον μόνον σιδηροδρομοῦ, ἢ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτοῦ ὡς περὶ νωτερισμοῦ δυνατοῦ ἐν Κίνα, ἀκόμη δ' ὀλιγώτερον ὡς περὶ πιθανοῦ ἐγχειρήματος. Ἡ συντηρικότης καὶ αἱ βελύτεροι προλήψεις αἱ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν Κινέζων ἐδρεύουσαι ἤθελον ἐξεγερθῆ ἑναντίον τοῦ σχεδίου αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἤθελε θεωρηθῆ βέβηλον καὶ ἱερόσυλον, ἀφοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευθῆ ἢ διὰ τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἀγρῶν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀνηκόντων εἰς τὰς αὐτὰς οἰκογενεῖας, διὰ τῆς παραβιάσεως τῶν τάφων ἔνθα ἀναπαύονται οἱ πρόγονοι, διὰ τῆς διατρήσεως τῶν βουνῶν ἔνθα καταφεύγουσι τὰ προστατευτικὰ πνεύματα τῶν διαφόρων ἐποχῶν. Πρὸ δέκα μόλις ἐτῶν ἀγγλικὴ τις ἑταιρεία ἐγκαθιδρύσασα ἐξαπίνης μικρὸν σιδηροδρόμον μεταξὺ Σαγκάης καὶ Βουσοῦγῃ ὑπεχρεώθη νὰ τὸν ἐγκαταλίπη ὑπὸ τῆς σινικῆς Κυβερνήσεως, ἣτις κατέστρεψε, τὴν γραμμὴν καὶ μετέφερε τὸ ὕλικόν εἰς Φορμόζαν. Ἐν συνόλῳ, ἡ ἀπόκτησις σινικῶν σιδηροδρόμων ἐλογίζετο μέχρι τοῦδε δυνατὴ εἰς τὰς ἑλληνικὰς καλένδρας. Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι τὸ μικρὸν ἄρθρον τῆς συνθήκης, τὸ ἀνωτέρω μνημονευθέν, ὑποδηλοῖ ὅτι ὁ Κινέζος πρωθυπουργὸς Λι-Χον-τσάν, εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ σύνταξις τῆς συνθήκης, ἔχει σκοπὸν νὰ συνδέσῃ τὸ ὄνομά του πρὸς τὸ μέγα σχέδιον τῆς κατασκευῆς σιδηροδρόμων ἐν

τῷ οὐρανῷ Κράτει, καὶ ἀναμένει μόνον πρὸς τοῦτο τὴν ἐνηλικιότητα τοῦ νέου αὐτοκράτορος.

Αἱ ἐφημερίδες ἀναφέρουσιν ὅτι ἐν Πεκίνω προκαλεῖ ἀπὸ τινος μεγάλῃ αἰσθησιν τεράστιον παιδίον, οὐτινος ἡ χεὶρ εἶνε ἀληθῆς κάτοπτρον ἀντανάκτων τὰ ἀντικείμενα ἀπὸ ὑπερμεγέθων ἀποστάσεων. Τὸ παιδίον εἶνε δωδεκαετὴς καὶ κατάγεται ἐξ ὀρεινῶν μερῶν, μετενεχθὲν δὲ εἰς Πεκίνον, παρουσιάσθη πρὸς τὸν πρίγκιπα Χούν, τὸν πατέρα τοῦ αὐτοκράτορος. Καθημερινῶς ἐν τῷ παλατίῳ ὑποβάλλεται εἰς δοκιμασίαν τὸ ἐκπληκτικὸν αὐτοῦ χάρισμα. Ἡμέραν τινὰ ἠρώτων τὸ παιδίον τί συνέβαιναν ἐν Ἀναμ. Τὸ παιδίον ἐρωτᾷ τὴν χεῖρά του καὶ ἀποκρίνεται: «Βλέπω ὅτι συγκρούονται, καὶ ὅτι νικᾷ ὁ αὐτοκρατορικὸς δράκων— ἡ τρίχρως σημαία ἔπεσε κατὰ γῆς». Μετὰ τρεῖς ἡμέρας τηλεγράφημα ἀνήγγειλεν ὅτι οἱ Κινέζοι εἶχον καταγάγει μεγάλῃν νίκην ἐν Τογκίνω. Τὸ παιδίον, λέγουσιν, οὐδέποτε ἀπατάται, ὅταν τῷ ὑποβάλλωσιν ἐρωτήσεις περὶ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ χρώματος κεκρυμμένου ἀντικειμένου, ἀλλ' ἐνίοτε ἀδυνατεῖ νὰ εἴπῃ ὁποῖον εἶνε τὸ ἀντικείμενον. Ὁ πρίγκιψ Χούν μερικὰ λίαν περὶ τοῦ παιδίου, καὶ, καθ' ὃ πρακτικὸς ἄνθρωπος, κατέχω ἐκτάσεις ἐν αἷς λέγεται ὅτι περιέχονται γαϊάνθρακες, προτίθεται νὰ μεταχειρισθῆ τὸ παιδίον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν μεταλλείων. Κατὰ τὴν πρώτην μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν, θέλων νὰ βεβαιωθῆ περὶ τῆς ἰδιότητός του ἠρώτησεν αὐτὸ εἰς τί ἡσχολεῖτο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ οἰκογένεια μηδάρνου τινός, οὐτινος ἡ κατοικία ἀπέχετο μίαν λέγαν ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων. Ὁ μικρὸς, ἰδὼν τὴν χεῖρά του, ἀπεκρίθη ἀδιστακτικῶς: «Τεῶναι μακαρόνια». Θεράπων ἀποσταλαῖς πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ρηθέντος ὑπὸ τοῦ παιδός, ἐπανήλθεν ἀναγγέλλων ὅτι ὄντως ἡ οἰκογένεια κατερίνετο εἰς βρῶσιν μακαρονίων.

Κλέπτης εἰσέρχεται εἰς δωμάτιον ὑπηρετοῦ, εὐρισκομένου ἀκόμη εἰς τὴν κλίνην.

— Ἐὰν κουνηθῆς εἰσαι πεθαμένος, τῷ λέγει.

— Διόλου· ἐὰν κουνηθῶ, ἀπαντᾷ ὁ ὑπηρετής, εἶνε ἀπόδειξις πῶς εἶμαι ζωντανός.

Ἐξαίρετος οἰκονόμος.

Ὁ κ. Χ... προσεβλήθη ἐσχάτως ὑπὸ ἀποπληξίας Παρευθῆς ἔδραμεν ὁ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ἱατρός, ὅστις ἀρχίζει νὰ κόπη μετ' ὃ ψαλίδιον δεξιᾶ καὶ ἀριστερὰ τὰ ἐνδύματα τοῦ ἐπιθανάτου.

— ὦ! ὦ τῇ ῥαφῇ, γιατρέ, ἀναφωνεῖ ἡ κ. Χ. ἰκετευτικῶς, ἔς τὴν ῥαφή, σὺ παρακαλῶ!

— Ἐὰν ποτὲ σοῦ ἐπέλθῃ κατὰ νοῦν, εἶπε πατήρ πρὸς τὸν υἱὸν του, νὰ νυμφευθῆς χήραν, ἐκλέξε τὴνλάχιστον ἐκείνην, τῆς ὁποίας ὁ ἀνὴρ κατεδικάσθη εἰς τὸν δι' ἀγγένης θάνατον· τοῦτο μόνον τὸ ὄνειδος θὰ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ μὴ κάμῃ δυσαρέστους παρκαλοῦς μεταξὺ σοῦ καὶ ἐκείνου.

— Δὲν εἰξεύρω καὶ ἐγὼ πῶς συμβαίνει, δεσποτίνις· ὅταν ἔχω καταρροὴν δὲν εἰξεύρω τί λέγω, ἀποβλακώνομαι.

— Τότε, κύριε, τὸ πάθημά σας ἔγινε χρόνιον. . .